

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Kantova teorie poznání a její reflexe Masarykem

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Aneta Blaháčková

Učitelství přírodopisu a učitelství základů společenských věd a občanské výchovy pro
střední školy a 2. stupeň ZŠ

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila pouze literaturu a internetové zdroje uvedené v seznamu. Nemám námitek proti půjčení práce se souhlasem katedry ani proti zveřejnění práce nebo její části.

V Olomouci dne 16. 4. 2013

Podpis autorky textu

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své práce docentu Novotnému za hodnotné rady a podněty vedoucí k zamyšlení, také za jeho čas strávený při čtení mé práce.

V Olomouci dne 16. 4. 2013

Děkuji Aneta Blaháčková

Obsah

1	ÚVOD	6
2	NĚMECKÁ OSVÍCENSKÁ FILOZOFIE	7
3	OSOBNOST IMMANUELA KANTA	9
3.1	KDO VLASTNĚ BYL IMMANUEL KANT?	9
3.2	DAVID HUME V ŽIVOTĚ I. KANTA.....	10
3.2.1	<i>Existence vědy .....</i>	<i>11</i>
3.3	DAVID HUME.....	11
3.4	FIKCE, NEBO OPRAVDOVÉ POZNÁNÍ?	12
4	OD ROZUMU K METAFYZICE	13
4.1	ZAKLADATEL LOGIKY	13
4.2	METAFYZIKA V MINULOSTI	14
4.2.1	<i>Specifika metafyziky.....</i>	<i>15</i>
5	FILOZOFIE I. KANTA	16
5.1	HISTORICKÉ POZASTAVENÍ	16
5.2	KANTOVO A PRIORI – A POSTERIORI.....	17
5.3	SHRNUTÍ SOUDŮ ANALYTICKÝCH A SYNTETICKÝCH	18
5.4	OBJASNĚNÍ TRANSCENDENTÁLNÍ ESTETIKY	19
5.4.1	<i>Poznání prostoru a času.....</i>	<i>20</i>
5.5	OBJASNĚNÍ TRANSCENDENTÁLNÍ LOGIKY	22
5.5.1	<i>Logika obecná .....</i>	<i>22</i>
5.5.2	<i>Kritéria pravdy.....</i>	<i>23</i>
5.5.3	<i>Rozdílnost transcendentální analytiky a dialektiky.....</i>	<i>24</i>
6	TRANSCENDENTÁLNÍ ANALYTIKA, TRANSCENDENTÁLNÍ DIALEKTIKA.....	25
6.1	APLIKACE KATEGORIÍ	26
6.2	NEJVYŠŠÍ ZÁSADA SOUDŮ ANALYTICKÝCH A SYNTETICKÝCH	26
6.3	TRANSCENDENTÁLNÍ DIALEKTIKA.....	27
6.3.1	<i>Idea světa, idea duše, idea Boha.....</i>	<i>27</i>
7	VLIV IMMANUELA KANTA	29
7.1	PŘÍVRŽENCI KANTOVI	29
7.2	NOVOKANTOVSTVÍ.....	30
8	TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK	33
8.1	MASARYKOVO SEZNÁMENÍ SE S FILOZOFIÍ.....	33
8.2	CHARAKTER MASARYKOVY FILOZOFIE	34
8.3	MYSLITELÉ PŮSOBÍCÍ NA MASARYKA.....	36
8.3.1	<i>Návrat k Humeovi.....</i>	<i>37</i>
8.3.2	<i>Masaryk o Humeovi.....</i>	<i>38</i>
8.4	MASARYKOVO VYROVNÁNÍ S KANTOVOU METAFYZIKOU	39
9	MASARYKOVO POZASTAVENÍ SE NAD KRITIKOU ČISTÉHO ROZUMU.....	41
9.1	ČINNOST ROZUMU	41
9.2	POZNÁNÍ SUBJEKTIVNÍ A OBJEKTIVNÍ	42
9.2.1	<i>Návrat k Platónovi.....</i>	<i>43</i>
9.3	PRAVDIVOST POZNÁTKŮ A PRIORI.....	44
10	PROMĚNA MASARYKOVA VZTAHU KE KANTOVI.....	45

10.1	OBDOBÍ „CHLADNÉ ZDRŽENLIVOSTI“ KE KANTOVI.....	45
10.1.1	<i>Kant v očích Brentana</i>	46
10.2	MASARYKOVA PODOBNOST S BRENTANEM	47
10.3	MASARYKŮV SUBJEKTIVISMUS.....	48
10.4	PROMĚNA MASARYKOVA VZTAHU KE KANTOVI	49
10.4.1	<i>Uchopení Kantova kriticizmu</i>	50
10.4.2	<i>Kant – Platón</i>	51
11	SPOR MASARYKA S KANTEM V POJETÍ FRANTIŠKA MAREŠE	53
12	MASARYK A KANT V POJETÍ EMANUELA RÁDLA	55
13	ZÁVĚR	58
14	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:	59
15	SHRNUTÍ	61

1 Úvod

Začneme-li se zabývat podrobněji německou osvícenskou filozofií, dříve či později bezpochyby narazíme na jméno Immanuela Kanta. Mnohé tento filozofický velikán odradí už svojí pověstnou filozofií, která bývá popisována jako jedna z nejtěžších a na pochopení nejsložitějších vůbec. Avšak při postupném rozplétání a objevování vzájemných návazností vás tento filozof určitě kladně překvapí. Vždyť jeho filozofie není nic jiného než to, co nás v každodenním životě obklopuje a s čím se v našem životě setkáváme. Proto je prvním z cílů naší práce podat a vysvětlit Kantovu teorii poznání.

Hlavní náplní práce je podat reflexi Kantovy teorie Tomášem Garriguem Masarykem. Málokdo ví, že Masaryk nebyl pouze prvorepublikovým prezidentem, univerzitním pedagogem či sociologem. Filozofie v jeho životě zaujímala značné místo, i když mnohdy v dějinách za filozofa považován nebyl. On sám se snažil poučovat z chyb, které byly konány v dobách minulých, snažil se o reflexi mnoha filozofických systémů. Masaryk se snažil proniknout do Kantovy teorie poznání, rozebrat ji a vytknout mu všechno, co opomenul. Na počátku kritiky byl jeho vztah ke Kantovi velice zdrženlivý. Postupem času, s vydáním díla *Rusko a Evropa*, se Masarykův postoj k německému filozofovi začal měnit, nakonec si Kant vysloužil Masarykovo uznání. Důvody, jež Masaryka vedly k tomu, aby se zabýval touto problematikou, vznikly již při studiích na univerzitě, kde se setkal s Franzem Brentanem, který ho význačně ovlivnil.

Při psaní práce budeme vycházet nejen z primární literatury I. Kanta jako například dílo *Kritika čistého rozumu* či Masarykova díla *Člověk a moderní náboženství*, ale i z literatury sekundární, to znamená sborníků či děl, které se vztahem Masaryka a Kanta zabývají. V první části práce je zahrnut postupný výklad Kantovy teorie poznání, v druhé části pak nejprve filozofie T. G. Masaryka, následně reflexe Kantovy filozofie. V závěru jsou shrnuty ohlasy na vztah těchto filozofů.

2 Německá osvícenská filozofie

Stejně tak jako v Anglii či ve Francii, i v německém osvícenství se odrážely historické situace. Na rozdíl od Francie však v Německu nedošlo v 18. století k takovým převratným změnám, které by byly srovnatelné s událostmi ve Francii. Na počátek osvícenského období stavíme *Gottfrieda Wilhema Leibnize*¹, dalším prvořadým myslitelem, kterým toto období vrcholí a zároveň končí, je *Immanuel Kant*.

Literatura filozofického rázu se vyznačuje určitou střízlivostí a pedantstvím. Jedním z důvodů je německý jazyk, který není v literatuře v 18. století tak propracovaný a vytříbený, což má za následek velké množství cizích slov, problémy s vyjadřováním, pracné hledání správných výrazů. Troufáme si tvrdit, že do určité míry se s tímto problémem setkáváme i u Kanta. Tato podoba německé osvícenské filozofie nebyla vždy jen negativem, u některých filozofů se setkala i s kladnou odezvou.

Vzmemme-li si *Christiana Wolffa*, tento významný myslitel a filozof, učil své posluchače, aby vždy pečlivě přemýšleli a postupovali důkladně logicky a metodicky. Wolff vyučoval nejprve v Halle. Když byl odtud kvůli církevním kruhům vypuzen, začal přednášet v Marburgu. Nejen za života, ale i po Wolffově smrti ovládla jeho filozofie všechny německé univerzity, a to až do doby, kdy vyšlo hlavní dílo I. Kanta. Jedním z hlavních důvodů bylo to, že celá německá filozofie byla ve Wolffově podání přednášena tak, že se zvolna začala učit neomezovanému užívání mateřského jazyka. Po obsahové stránce Wolffova filozofie zahrnovala především systematizaci základních myšlenek Leibnize.²

Sám Christian Wolff také utvořil německou filozofickou terminologii, která se jednak používá dodnes a hlavně se stala východiskem pro českou filozofickou terminologii.

Že se rozvoji filozofie v Německu dařilo, napomohla zejména možnost navázat na kontinentální i britskou filozofii. Německá filozofie zprvu nepřišla s novými směry či převratnými názory. Opakovala vzorce a postupy, ke kterým již předtím došla filozofie v západní Evropě, avšak činila to na vyšší úrovni. V osmdesátých

---

¹ Základem pro filozofii Leibnize jsou tzv. monády. Ty mají vlastní jedinečnost, kvalitu, duchovnost. Můžeme hovořit o silových bodech, o duších včetně té lidské duše, o Bohu jakožto o nejvyšší monádě, ze které vychází nesou v sobě již od počátku Bohem vložený obraz světa. (NOVOTNÝ, Z. *Jak se učit filozofii*. I. vydání. Olomouc: Olomouc, 2004, s. 63.)

² Viz STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filozofie*. 8. vydání. Kostelní Vydří, 2007, s. 273.

letech dospívá k vlastní autenticitě i přesto, že přejímá podněty z předchozího vývoje. Jako nejvýznamnější filozofická událost osmdesátých let se uvádí vydání Kantovy *Kritiky čistého rozumu*.³

V málokterém období dějin lidstva měla filozofie tak velkou působnost na veřejné mínění a společenský vývoj jako v osvícenství. Požadavky filozofů na uplatňování rozumu, na svobodu, humanitu se nejprve utápěly v teroru francouzské revoluce, ale poté se dlouhodobě široce prosadily. Právě díky těmto ideálům vděčí nejen Francie, nýbrž i celá Evropa za zrušení mučení, cenzury, za humánní přístup, za konec náboženských válek, za uznání dělby moci v ústavách států.⁴

---

³Viz KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. 2. vydání. Praha: Libertas, 1992, s. 3-4.

⁴ Viz STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filozofie*. 8. vydání. Kostelní Vydří, 2007, s. 291.

3 Osobnost Immanuela Kanta

Chceme-li hovořit a polemizovat o Kantovi, je nutné si tohoto, na pochopení náročného, filozofa nejprve analyzovat od úplného začátku. V předcházející kapitole jsme se zmínili o tom, že právě osvícenství vyvrcholilo osobností Kanta. Proč a čím byl tento okamžik tak jedinečný? Hlavně a především proto, že se jednalo o výsledek myšlenkové práce pouze jednoho muže. Završeno je toto období vydáním prvního a stěžejního Kantova díla – *Kritika čistého rozumu*.

3.1 Kdo vlastně byl Immanuel Kant?

Immanuel Kant se narodil 22. 4. 1724 v tehdejší Prusku jako syn sedláře. Díky své matce se setkal s pietismem.⁵ Cesta jeho studia nesměřovala prvotně k filozofii, jak bychom mohli u tak velkého myslitele očekávat, ale k teologii. Studium teologie záhy ukončil, aby se mohl věnovat filozofii a přírodním vědám. K osvojení filozofického vzdělání mu kromě studia pomohla i práce domácího učitele na šlechtických statcích. Na univerzitě promoval v roce 1755, ale nadále zde zůstal jako soukromý docent. Údajně byl velmi oblíbeným a inspirujícím učitelem.⁶

Za zmínku stojí také Kantova zásadovost a preciznost, kterou nalezneme i ve filozofii. Avšak „...vstávání, pití kávy, psaní, přednášky, jídlo, procházka, to všechno mělo svůj určitý čas a sousedé věděli zcela přesně, že je půl čtvrté, když Kant ve svém šedém fraku, španělskou hůlku v ruce, vyšel ze dveří svého domu a vydal se k malé lipové aleji, která se po něm ještě dnes nazývá *Filosofova cesta*...“⁷.

Brzy po vydání svých klíčových děl dosáhl Kant ještě za svého života slávy i za hranicemi Německa. Byly mu uděleny četné pocty. Veškerá pozvání mimo domov však nadále odmítal. Zemřel 12. 2. 1804.⁸

---

⁵ Pietismus – zbožné hnutí protestantismu, které mělo velký vliv v první polovině 18. století. Důraz byl kladen hlavně na praktické osvědčení křesťanské nauky v životě, tzn. biblická pravda musí být v životě procítěna.

⁶ Viz KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. 2. vydání. Praha: Libertas, 1992, s. 9.

⁷ STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filozofie*. 8. vydání. Kostelní Vydří, 2007, s. 293.

⁸ Viz STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filozofie*. 8. vydání. Kostelní Vydří, 2007, s. 293.

3.2 David Hume v životě I. Kanta

Immanuel Kant byl až do svých padesáti let pouze řadovým, ctihodným filozofem, na kterého by si dějiny nevzpomněly, kdyby se mu nedostal do rukou spis Davida Humea, „...ve kterém Hume vystoupil proti metafyzice...“⁹. Kant sám zpětně napsal: „Byl to Hume, kdo mě vyrušil z dogmatického spánku...“¹⁰ Díky tomuto tzv. vyrušení pak vznikla Kantova kritická filozofie v podobě, jakou ji známe dnes.

Dogmatický spánek v tomto případě znamená, že by měl pojem příčinnosti bez ohledu na zkušenost nezávislou pravdivost, a tudíž také širší upotřebitelnost, která není omezena pouze na zkušenostní předměty.¹¹ Souhlasí tedy s Humem, že naše poznání se netýká věcí, které jsou mimo nás, ale je omezeno pouze na „předměty zkušenosti“.

Kant dogmaticky do této doby věřil, že přednášel metafyziku, že je možná její samotná existence. Po přečtení spisu Hume si začal připouštět možnost pochybnosti metafyziky. Dovedly ho k tomu i neustálé spory mezi metafyziky, jež nebyli schopni nalézt v metafyzice společný konsensus. Tímto byl Kant zneklidněn. Nepřipouštěl však útok na vědu, proto byl odhodlán rozebrat dílo Humea.¹²

Hlavní problém, jenž se zde objevil, byla otázka, jak může teoreticky vysvětlit existenci vědy, když ví, že věda existuje. Z tohoto výchozího problému, reakcí na tento problém, jestli je věda možná, začíná Kantův výklad poznání.

Kritika také směřovala proti teorii nalézající základ vědomí v počítčích. Dotyčná teorie klade důraz na schopnost člověka spojovat počítky v „průběžnou zkušenost“. Kant zaměřuje svoji pozornost nikoliv na počítky, ale na to, co činí z počítků útvary, obdařené předmětným smyslem věcí a předmětů. Pokud je pak empirická složka zkušenosti přetvořena v takové útvary, můžeme o nich mít poznatky.¹³

---

⁹ FUCHS, J. *Filosofie- XVIII. 1) Immanuel Kant*. [online]. [cit. 9. listopadu 2012]. Dostupné z: <<http://www.youtube.com/watch?v=D3AnA8dJHtE>>

¹⁰ NOVOTNÝ, Z. *Jak se učit filozofii*. I. vydání. Olomouc, 2004, s. 13

¹¹ VIZ KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. 2. vydání. Praha: Libertas, 1992, s. 26.

¹² FUCHS, J. *Filosofie- XVIII. 1) Immanuel Kant*. [online]. [cit. 9. listopadu 2012]. Dostupné z: <<http://www.youtube.com/watch?v=D3AnA8dJHtE>>

¹³ KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. I. vydání. Praha: 1972, s. 4.

3.2.1 Existence vědy

Při badání a řešení problému existence vědy Kant dokázal syntézu empirismu a racionalismu. A problém vyřešil v těchto mezích. Z každé oblasti si vzal potřebné. Z racionalismu to bylo to, co chybělo empirismu. Tudíž nutné, obecné, vědeckou kostru. Racionalismu však chyběl přímý kontakt s realitou. A právě ten nachází Kant v empirismu.¹⁴

3.3 David Hume

Na následujících řádcích nechceme podávat vyčerpávající informace o osobním životě tohoto velkého filozofa či se zabývat výčtem jeho děl.

„Z velkého trojhvězdi na nebi anglické osvícenské filozofie kromě Berkleyho, Locka pochází také David Hume.“¹⁵ O anglické osvícenské filozofii je známo, že odmítá spekulace a bezpodmínečně setrvává na zkušenosti, jako základu všeho vědění a celé filozofie. Filozofický směr je nazýván empirismus.

Jeden z důvodů, proč má anglická filozofie tento empirický charakter, je rozhodující úloha puritanismu, náboženského hnutí, které chtělo založit církve na čistotě (puritas) Božího slova.¹⁶

V širším pojmu můžeme tvrdit, že David Hume stojí někde mezi Johnem Lockem a Immanuelem Kantem. Byla to právě metafyzika, která byla od svého vzniku vyzdvihována především Davidem Humem. Hume se zabýval důležitým metafyzickými pojmy. Zabýval se spojením pojmů příčina a účinek. Touto analýzou tzv. kauzality se nejvíce proslavil. „Vztah příčiny a účinku je jediný, u kterého myšlení překračuje to, co je dáno, a z přítomnosti jednoho předmětu vyvozuje závěr, že jiný objekt (jev) mu předcházet nebo bude následovat.“¹⁷

Je možné, že to byl však právě osud, který byl metafyzice nakloněn negativně, a tak nebyl David Hume nikdy pochopen. Přitom on sám se nesnažil objasnit, zda je pojem příčiny správný, ale o tom, zda je pojem příčiny myšlen a priori. A také jestli je vždy a stoprocentně pravdivý – nezávisle na naší vnitřní zkušenosti. „Sám David Hume mluvil pouze o původu tohoto pojmu nikoliv o jeho nepostradatelnosti

---

¹⁴ FUCHS, J. *Filosofie- XVIII. 1) Immanuel Kant*. [online]. [cit. 9. listopadu 2012]. Dostupné z: <<http://www.youtube.com/watch?v=D3AnA8dJHtE>>

¹⁵ Viz STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filozofie*. 8. vydání. Kostelní Vydří, 2007, s. 268.

¹⁶ Viz STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filozofie*. 8. vydání. Kostelní Vydří, 2007, s. 262.

¹⁷ NOVOTNÝ, Z. *David Hume a jeho teorie vědění*. I. vydání. Olomouc, 1999, s. 58.

v praktickém životě. Jelikož už samotným vysvětlením původu by jeho praktické užívání vyplynulo.“¹⁸

Stejně jako v dnešní době platí, když se chce, všechno jde, a opačně, když se nechce, nejde nic, platilo toto pořekadlo i v minulosti. A tak místo toho, aby se kritikové tak proslulého filozofa snažili nalézt cestu k pochopení Humeových myšlenek, postavili se k němu zády. „Cestu k jeho filozofii se nesnažili, respektive nechtěli snažit nalézt. Místo toho se odvolávali k tzv. lidskému rozumu.“¹⁹ Že má někdo zdravý lidský rozum, je nutné prokázat především činy, jednáním nebo věrohodným myšlením. Nikoliv tím, že se pouze člověk na onen zdravý lidský rozum odkáže.

3.4 Fikce, nebo opravdové poznání?

Hume ve svých pracích také řeší, zda všechno, co člověk během svého života poznává, není pouhá fikce, klam, fantazie. K této myšlence dochází následně:

„Ve svém konkrétním životě nemůžeme jinak, než si ve skutečnosti, s níž se setkáváme v každodenním životě, vytvářet vztahy, které vytvoří jeden obraz. Předpoklad tohoto obrazu spočívá v představivosti...“²⁰ Představivost nám dává schopnost lidského poznání, která jde za bezprostřední danosti – za smyslové vjemy. Tyto vjemy nám pak pomocí reprodukce, kombinace či asociace vytváří vědomí – percepce, jež označujeme jako myšlenky, pojmy, představy.²¹

---

¹⁸ KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. 2. vydání. Praha: Libertas, 1992, s. 42.

¹⁹ Viz KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. 2. vydání. Praha: Libertas, 1992, s. 43.

²⁰ SCHMIDINGER, H. *Úvod do metafyziky*, 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2012, s. 257.

²¹ Viz SCHMIDINGER, H. *Úvod do metafyziky*, 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2012, s. 257.

4 Od rozumu k metafyzice

Schopnost člověka zpracovávat poznatky, vytvářet pojmy, soudy, úsudky, názory a závěry je nepochybně dána činností rozumu. Tuto činnost – zpracování poznatků – můžeme rozdělit na dvě části. V prvním případě se bude jednat o cestu vědeckou, spolehlivou. Člověk bez větších problémů dosáhne svého cíle. V druhém případě jde o pouhé tápání neboli cestu nevědeckou. V případě nevědecké cesty je při činnosti rozumu, typický opakovaný návrat k počátku a neustálé změny toho, jak dosáhneme předem určeného cíle. Jedná se, jak již bylo zmíněno, o cestu pouhého tápání.

Tyto dvě skutečnosti je možné vysvětlit následovně. Člověk, který má již od malička touhu pomáhat nemocným lidem, se pravděpodobně vydá cestou, kdy na jejím konci bude stát povolání lékaře. Začne-li tento člověk studovat medicínu, studiu se bude poctivě věnovat, logicky se jednou pravděpodobně stane lékařem. Půjde tedy o cestu vědeckou. Nastoupí-li dotyčný člověk na medicínu, a nebude se dostatečně věnovat studiu, ale bude upřednostňovat své zájmy, pravděpodobně školu nezvládne. Sám se pak bude muset rozmyslet, zda se vzdá svých zájmů ve prospěch studia medicíny, nebo ne. V takovémto případě se bude jednat, o činnost rozumu, kdy cesta nebo cíl byly přijaty bez předchozího promyšlení.

4.1 Zakladatel logiky

První spolehlivou cestou – cestou vědy – se rovněž vydala jedna z teoretických filozofických disciplín – logika. Logika se po této cestě ubírala už od dob samotného *Aristotela*. Je zajímavostí, že až do dnešní doby nedošlo k návratu, ke kroku zpět ani vpřed, je tudíž možné říct, že se jedná o disciplínu uzavřenou a završenou.

Aristoteles založil logiku jako vědu ve vlastním slova smyslu. Proto, budeme-li se na následujících stranách zmiňovat o logice v souvislosti s I. Kantem, je na místě pozastavit se nad tímto „zakladatelem“ ze starověkého Řecka.

Samotný název logika je odvozen od řeckého slova *logos*. Aristoteles sám slovo *logos* ještě neznal a používal místo něj označení *analytika*. Obsahem logiky je nauka o správném myšlení, o formách a metodách správného myšlení. Ukazuje nám, jak postupovat, abychom dospěli od něčeho daného ke správným výsledkům. To odlišuje logiku jako vědu formální od věd reálných. Od psychologie, zabývající

se lidským myšlením, se diferencuje logika tím, že neučí, jak myšlení skutečně probíhá, ale jak probíhat má, aby vedlo k vědeckým poznatkům. Nepochybně patří k nejobtížnějším oborům filozofie.²² Aristoteles řadí mezi její nejdůležitější elementy: pojem, kategorie, soud, úsudek, důkaz, indukci. Zaměříme se blíže na úsudky, protože jsou jádrem Aristotelovy logiky. A rovněž na kategorie, které více či méně souvisejí s pozdějším učením I. Kanta. V úsudcích se odehrává myšlení. V centru nauky o úsudku stojí sylogismus.²³ Skládá se ze tří částí: „... z (obecné) věty horní: všichni lidé jsou smrtelní, z (speciální) věty dolní: Sókratés je člověk. To jsou premisy. Závěr: Tedy (také) Sókratés je smrtelný...“²⁴ Obecná slabina tohoto sylogismu je, že se již v horní větě předpokládá to, co má vyjít teprve v závěru. V učení o kategoriích Aristoteles vycházel nejprve z toho, že zvolil náhodný pojem a zkoumal, zda je možné jej odvodit z nadřazených rodových pojmů. Právě tímto postupem dospěl k deseti kategoriím, o nichž soudí, že již nemají žádný společný nadřazený pojem. Tudiž můžeme říci, že jsou základní pro všechny ostatní pojmy. Do kategorií tak patří: podstata, kvantita, kvalita, relace, místo, čas, poloha, vlastnictví, činnost, trpnost. S užitím kategorií se setkáváme i ve filozofii I. Kanta. Kategorie chápe jako třídy, do kterých lze pojmy řadit. Kant rozeznává kvantitu, kvalitu, relaci – vztah, modalitu.²⁵

Spisy, jejichž obsahem je Aristotelova logika, jsou následující: *Kategorie dvojí Analytiky*, spis zabývající se naukou o soudu a důkazu, druhým spisem nazvaným *Topiky*, obsahuje Aristotelovu dialektiku. Tyto spisy byly už ve starověku shrnuty pod názvem *Organon*, což v překladu znamená, nástroj ke správnému filozofickému myšlení.²⁶

4.2 Metafyzika v minulosti

Celá problematika poznání je v širším slova smyslu spjata s metafyzikou. Pokládáme proto za nepostradatelné objasnit pojem metafyzika a poohlédnout se za ním. Začneme antickou. Aristoteles sám o metafyzice nehovoří, nazývá ji prvotní filozofií, ale identifikuje se s tím, co evropská filozofie označuje jako metafyziku.

²² Viz STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filozofie*. 8. vydání. Kostelní Vydří, 2007, s. 133–135.

²³ Viz Sylogismus = slovo sylogismus znamená v překladu rozhodnutí, logický úsudek, kdy jeden z výroků (závěr) je odvozen z ostatních dvou předpokladů (premis) .

²⁴ Viz STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filozofie*. 8. vydání. Kostelní Vydří, 2007, s. 135.

²⁵ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 94.

²⁶ STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filozofie*. 8. vydání. Kostelní Vydří, 2007, s. 133.

Ve středověku se pak metafyzika stává více a více vědou o božství. Důvodem je vliv křesťanství a prosazující se geocentrický obraz světa. V novověku se vynořují názory, jež zastávají stanovisko, že otázka po skutečnosti nezávislé na lidském poznání, ztrácí význam. V důsledku tohoto vývoje se metafyzika přibližuje blíže k teorii poznání. I. Kant si klade otázku, je-li metafyzika možná jako věda. Odpověď nachází v kritickém lidském poznání a v jeho konečnosti. Po Kantovi převládají ve filozofii tendence založit metafyziku jako filozofickou nauku o Bohu. Tak se problematika postupně proměňuje v soubor všeho, co je problematické, podezřelé.²⁷

Z výše popsaného krátkého průřezu dějinami můžeme vyvodit, nezávisle na pojetí této „vědy“ v minulosti (zda byla či nebyla možná), že byla pojímána jako věda o veškeré skutečnosti.

4.2.1 Specifika metafyziky

Hovoříme-li o určitém specifickém poznání, musíme pečlivě stanovit, jak se ono určité poznání liší od ostatních poznání. Toto specifikum nám je dáno buď prostřednictvím zdrojů, nebo rozdílností poznání. Už jen samotné spojení *metafyzické poznání*. Zdroj metafyzického poznání nemůže být empirický, což znamená, že nesmí být čerpáno z naší vlastní zkušenosti. Nemůžeme poznávat na základě toho, že jsme něco zažili, „...*neboť toto poznání nemá být fyzické, nýbrž právě metafyzické povahy, tj. má se prostírat za hranicemi zkušenosti*“²⁸.

Mnohdy dokážou lidé pomocí svého rozumu velkolepé věci. Naučit se obsáhlé číselné řady, chápat a utvářet věty, definice, zákony. Ale naučit se pochopit metafyziku, na to je i lidské chápání krátké. Problémem je, že neexistuje žádná kniha, která by nám jednoduše řekla, že „...*tohle je metafyzika, zde dojdete nejpřednějšího cíle této vědy, totiž poznání nejvyšší bytosti a příštího světa*...“²⁹.

---

²⁷ Viz SCHMIDINGER, H. *Úvod do metafyziky*, 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2012, s. 22.

²⁸ Viz KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. 2. vydání. Praha: Libertas, 1992, s. 51.

²⁹ Viz KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. 2. vydání. Praha: Libertas, 1992, s. 64.

5 Filozofie I. Kanta

Kantova filozofie, která nám v dnešní době vstupuje do podvědomí, prožila dlouhou historickou cestu, než se dostala do současné podoby. Na následujících řádcích, přiblížíme tři hlavní body, kterými prošla. První z těchto bodů je období do uveřejnění *Kritiky čistého rozumu* a označuje se jako „předkritická perioda“.

Na samém počátku ve své habilitační disertaci *Nové osvětlení prvních principů metafyzického zkoumání* z roku 1755 klade filozof důraz na rozlišení reálného důvodu a důvodu poznání. První důvod je reálně působící, či jak říká Kant, „určující“ či „vytvářející“, druhý je „dodatečně určující“. První reálně předchází věc samu, druhý věc „pouze vysvětluje“.³⁰

Ve své habilitační práci z roku 1770, která bývá řazena na samotný počátek kritického období, Kant zdůrazňuje, že logické užívání rozumu nutně předpokládá určité významy, které se uvádějí do logických vztahů.³¹ Tímto Kant vyloučil, že by logickou operací mohla být překročena zkušenost směrem k platnému poznání metafyzických předmětů.

Jako třetí moment uvádíme odmítnutí toho, že „...naše poznání disponuje rozumovými pojmy neodvoditelnými ze smyslové zkušenosti“³².

5.1 Historické pozastavení

„Historický význam Kantovy filozofie souvisí především s tím, že v Německu, uvolnil cestu novému, plodnému filosofickému úsilí.“³³ To nejen, že zahltilo celé Německo, ale dalece přesáhlo jeho hranice. O tomto vypovídá i tvrzení německého filozofa *Georga Wilhelma Fridricha Hegela*, který Kantovi přičítá „naprostou změnu filosofického způsobu myšlení“³⁴. Důvodem je, že „to, co se před touto dobou nazývalo metafyzikou, bylo vyvráceno z kořene a vymizelo z vědy“³⁵.

---

³⁰ Viz KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. 2. vydání. Praha: Libertas, 1992, s. 9.

³¹ Viz KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. 2. vydání. Praha: Libertas, 1992, s. 11.

³² KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. 2. vydání. Praha: Libertas, 1992, s. 11.

³³ KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. 2. vydání. Praha: Libertas, 1992, s. 29.

³⁴ Viz KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. 2. vydání. Praha: Libertas, 1992, s. 29.

³⁵ Viz KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. 2. vydání. Praha: Libertas, 1992, s. 29.

5.2 Kantovo a priori – a posteriori

Člověk během svého života poznává mnoho předmětů. Je tudíž nutné se zamyslet nad tím, zda našemu poznání předchází zkušenost, nebo opačně – zda naši zkušenosti předchází poznání.

„Veškeré naše poznání začíná zkušeností...“³⁶ „Zkušenost je bezpochyby první produkt, který vytváří naše rozvažování, když zpracovává hrubou látku smyslových počítků. Všeobecné poznatky, musí být samy pro sebe jasné a jisté, a to nezávisle na zkušenosti; proto je nazýváme a priori. Naopak to, co je vypůjčeno pouze ze zkušenosti, je poznáváno jen a posteriori neboli empiricky.“³⁷

Poznatek první, a priori, je nezávislý na naší zkušenosti, nezávislý na našem vlastním smyslovém vnímání. Hovoříme o poznání z čistého rozvažování a čistého rozumu. Zkušeností nesmíme chápat pouze naši prožitou zkušenost, ale naprosto každou zkušenost. Jako příklad uvádíme následující řádky. Člověk musí a priori vědět, že když zapálí svůj dům, tak shoří. Nemusí čekat, až uvidí dům shořet. Ví, že pokud je dům ze dřeva a dřevo hoří, ze zkušenosti shoří i jeho dům. Příkladem vědy je matematika a všechny její konkrétní věty. Všechny poznatky se v této vědě vyznačují spolehlivostí a vyvolávají příznivé očekávání.

Poznání a posteriori je poznání empirické.³⁸ Následuje po zkušenosti. U Kanta se jedná o poznání, které je určitým způsobem vázáno na smysly. Tento termín a posteriori můžeme nalézt už ve scholastice.³⁹

Veškeré naše poznání vzniká ze soudů. Ve všech soudech, v nichž je pak myšlen vztah subjektu k predikátu, je tento vztah možný dvěma různými způsoby. Hovoříme o soudech analytických a soudech syntetických.

Celé metafyzice předchází transcendentální filozofie, která je částí metafyziky; *„transcendentální věda má však teprve zjednat možnost pro metafyziku a musí tedy každé metafyzice předcházet.“⁴⁰*

Jednou z hlavních věd, na které se odvolává transcendentální filozofie v případě čistého poznání, je čistá přírodověda. To proto, že *„...kdyby se v nich*

³⁶ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 33 – 34.

³⁷ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 33 – 34.

³⁸ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 40 – 44.

³⁹ OBČANSKÁ NAUKA - STUDIUM: *Základní filosofické pojmy*. [online]. [cit. 12. prosince 2012]. Dostupné z: <http://obcanska-nauka.studentske.cz/2008/07/zkladn-filosofick-pojmy_9078.html>

⁴⁰ KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. I. vydání. Praha: 1972, s. 73.

*případně vyskytlo nějaké poznání a priori*⁴¹, může právě přírodověda srovnat pravdivost, shodu se skutečným objektem.

Nejvyšším bodem, ke kterému se může transcendentální filozofie obrátit v oblasti přírody, je otázka, jak je možná sama příroda? Tuto otázku si rozložíme na dvě podotázky. Další otázka proto zní, jak je možná příroda materiálně, jako souhrn jevů? Odpověď je následující, materiální možnost přírody je pomocí naší smyslovosti, ta nám umožňuje, že se nás předměty dotýkají specifickým způsobem. Druhá otázka, je následovná. Jak je možná příroda ve formálním smyslu? Na mysl máme přírodu jako souhrn pravidel, kterým podléhají veškeré jevy. Odpovědí je, že v důsledku povahy naší rozvažovací schopnosti, která působí, že se všechny naše představy vztahují k jednomu vědomí. Teprve takto je možné myšlení podle pravidel.⁴²

5.3 Shrnutí soudů analytických a syntetických

Analytické soudy nazýváme kladnými soudy nebo soudy vysvětlujícími. Jsou pravdivé díky významu slov. Například pravda, že hlavní město Slovenska je město. Analytické soudy nepřidávají k pojmu – subjektu nic nového, pouze zviditelňují něco již obsaženého. Predikát náleží subjektu jako něco, co je v něm skrytě obsaženo.⁴³

*„Všechna tělesa jsou rozprostraněná, je to analytický soud. Nemusím totiž překračovat pojem, který spojuji s tělesem (...) nýbrž stačí, když onen pojem rozčlením, tj. jen si uvědomím rozmanitost, kterou v něm vždy myslím.“*⁴⁴

Rozprostraněnost náleží tělesu – subjektu. Z matematického hlediska je rozprostraněnost jednou ze základních vlastností tělesa. Tento soud nám tedy nevyovídá nic víc než to, co už bylo myšleno v pojmu subjektu. I když to nebylo řečeno až tak jasně. Soudy analytické jsou apriorní v tom smyslu, že jim stačí pojem sám a nepotřebují žádnou další zkušenost.

Syntetické soudy jsou pravdivé díky nezávislé zkušenosti. Naše zkušenost nepotřebuje žádné zvláštní objasňování, zkušenost totiž není nic jiného než

---

⁴¹Viz KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. 2. vydání. Praha: Libertas, 1992, s. 73.

⁴²Viz KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. 2. vydání. Praha: Libertas, 1992, s. 132-133.

⁴³Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 39.

⁴⁴KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 39.

nepřetržité slučování (syntéza) vjemů.⁴⁵ Tyto soudy můžeme nazvat rozšiřující soudy. Rozšiřující proto, že přidávají k pojmu subjektu predikát, který v něm vůbec myšlen nebyl a žádným jeho rozbořením by z něj nemohl být vyvozen.⁴⁶ Věta „*Některá tělesa jsou těžká, obsahuje v predikátě cosi, co v obecném pojmu tělesa skutečně myšleno není.*“⁴⁷ Nejedná se tedy o soud analytický, nýbrž soud syntetický.

Syntetické soudy přidávají k subjektu na základě zkušenosti s ním něco, co z jeho pojmu nevyplývá. Zjednodušeně řečeno, syntetické soudy přicházejí s novou informací, která naše poznání rozšíří. Tyto soudy se dělí na soudy a posteriori, jejichž původ je zkušenostní – empirické a soudy a priori, které nejsou na naší zkušenosti závislé, pocházejí tak z čistého rozvažování a rozumu. Existence syntetických soudů a priori však vyžaduje zkušenost s předmětem předtím, než se s ním setkáme.

Jako příklad konkrétní oblasti vezmeme matematiku. Logicky vycházíme z toho, že veškeré matematické operace či matematické věty jsou vždy a priori. Prvotně si můžeme myslet, že věta $3 + 2 = 5$ je analytická. Obsahuje však součet čísel 3 a 2 něco víc než pouhé spojení v jedno jediné číslo 5? Ne. To, že se v případě aritmetických vět vždy jedná o soud syntetický, si lépe uvědomíme, když pracujeme s většími čísly. Pracujeme-li s čísly většími, nemůžeme nikdy najít součet těchto čísel pouze prostřednictvím rozboru svých pojmů, pokud nepřibereme na pomoc názor.⁴⁸

V oblasti metafyziky nám nejde o pouhý rozbor pojmů, ale o celkové rozšíření našeho poznání tím, že k pojmu přidáme něco, co v něm nebylo obsaženo. Metafyzika tak sestává ze samých syntetických vět a priori.⁴⁹

5.4 Objasnění transcendentální estetiky

Pro začátek je nutné objasnit, že výraz estetika nesmí být a není chápán jako věda o krásnu. Vychází z doslovného řeckého překladu, který zní „*schopen*

---

⁴⁵ Viz KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. 2. vydání. Praha: Libertas, 1992, s. 68.

⁴⁶ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 40.

⁴⁷ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 39.

⁴⁸ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 43.

⁴⁹ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 44.

*smyslového vnímání*⁵⁰. Kant transcendentální estetiku nazývá doslova „*vědou o apriorních principech smyslovosti*“⁵¹. Tato věda, spojená s poznáním a analýzou smyslů, tvoří také protiklad k vědě, nazývaní se transcendentální logikou. V transcendentální logice se však nejedná o smysly, ale naopak o pouhé čisté myšlení.

Nezáleží na způsobech či prostředcích, pomocí nichž bude uskutečněno platné poznání veškerých předmětů. Důležitý je pro člověka názor. Ten se však v lidské mysli může uskutečnit pouze v případě, že poznávaný předmět naši mysl zasáhne – afikuje. Schopnost získat představy tak, jak jsme afikováni předměty, se nazývá smyslovostí.⁵²

5.4.1 Poznání prostoru a času

Pro začátek je nezbytné objasnit charakter smyslového poznání. Každý názor člověka není totiž nic víc než pouhou představou jevu. Věci, které vnímáme kolem sebe, nejsou skutečně takové, jako se nám jeví. V případě, že by měl člověk schopnost a dokázal se oprostit od povahy smyslů, zmizely by všechny vlastnosti. Ale také vztahy v prostoru a čase. Věci jakožto jevy by pak neexistovaly samy o sobě, nýbrž jen v nás.⁵³ Člověk však nezná cestu, jak se od smyslovosti zcela odpoutat, zná pouze způsob vnímání, který mu je vlastní, jenž má každá lidská bytost.⁵⁴

Jednou z vlastností lidské mysli je schopnost představovat si předměty, existující kolem nás v prostoru. V něm je určen tvar, velikost, vzájemný vztah předmětů nejen ve zmíněném prostoru, ale i v čase. Co je to prostor? Co je to čas? Jsou tato jsoucna získávána prostřednictvím představ skutečná?

Odpovědí na tyto otázky je Kantův metafyzický výklad prostoru. Metafyzickým můžeme nazvat výklad tehdy, obsahuje-li to, co představuje daný pojem jako a priori. Prostor není pojmem empirickým, nevznikl na základě zkušenosti. Mají-li být počítky vztahovány k něčemu a má-li člověk možnost si vytvořit představu k předmětu, nelze si představu vypůjčit ze vztahů mezi vnějšími

---

⁵⁰ Viz NOVOTNÝ, Z. *Jak se učit filozofii*. I. vydání. Olomouc: Olomouc, 2004, s. 74.

⁵¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 53.

⁵² Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 54.

⁵³ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 69.

⁵⁴ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 69.

jevy prostřednictvím zkušeností, ale opačně – vnější zkušenost je následně možná díky představě. Prostor je tedy bezpodmínečnou představou a priori.⁵⁵

Logicky je možné, abychom si utvořili představu, že v prostoru nejsou žádné předměty, například představa prázdné místnosti. Ale nelze si vytvořit představu neexistence prostoru. „*Prostor je tedy považován za podmínku možnosti jevů a nikoli za nějaké z nich odvozené určení, a je to představa a priori, která je nutně vnějším jevům základem.*“⁵⁶ Původní představa je apriorní názor, nikoliv pojem.

Transcendentálním výkladem vysvětlujeme pojem jako princip, z něhož pochopíme jiné poznatky a priori. Kant přichází s transcendentálním vysvětlením pojmu prostor: „*V myslí se vnější názor může vyskytovat tak, že má své sídlo pouze v subjektu, jako jeho formální způsobilost musí být afikován objekty, a tím získávat bezprostřední představu o nich, tj. názor, tedy pouze jako forma vnějšího smyslu.*“⁵⁷

Stejně jako výše zmíněný pojem prostor není původem empirický, tak ani pojem čas nemá tento empirický původ. Vnímání přítomnosti, budoucnosti nebo pouhého aktuálního okamžiku by nebylo možné, kdyby dopředu neexistovala „*podoba času a priori*“.⁵⁸ Jen díky tomuto si lze představit, že několik věcí probíhá zároveň nebo následně po sobě v jednom okamžiku.

Pojmy prostor a čas nemají společný jen apriorní původ, ale i nemožnost je zrušit. Všechny činnosti, jevy můžeme z času vyjmout a přece nám čas zůstane. Závěrem můžeme tvrdit, že: „*Čas není ničím jiným než formou vnitřního smyslu, tj. formou nazírání nás samých a našeho vnitřního stavu (...) nemůže být určením vnějších jevů, nepatří ani k tvaru, ani k poloze atd., naproti tomu ale určuje vztah představ v našem vnitřním stavu.*“⁵⁹

Chceme-li v apriorním soudu, který poznáváme z čistého rozvažování a z čistého rozumu, daný pojem překročit, nalézáme to, co nemůže být nezávisle na naší zkušenosti odhaleno v pojmu, nýbrž v názoru. V názoru, který odpovídá a který je s pojmem synteticky spojen. Proto nemůže a nedospěje žádný soud dál než k předmětům smyslů a platí jen pro objekty možné zkušenosti.⁶⁰

---

⁵⁵ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 56.

⁵⁶ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 56, 57.

⁵⁷ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 58.

⁵⁸ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 62.

⁵⁹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 64.

⁶⁰ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 76.

5.5 Objasnění transcendentální logiky

Poznání člověka vzniká ze dvou základních mohutností, lépe řečeno úkonů naší mysli. Prvním z nich je receptivita dojmů, můžeme rovněž říct schopnost přijmout představy.

Druhou mohutností je schopnost pomocí představ poznávat předmět, spontaneita.⁶¹ Převědeme-li tyto poznatky do praxe: bude-li mít člověk snahu poznat knihu, jeho mysl přijme představu knihy (předmět nám je dán) a pomocí představy je kniha myšlena (ve vztahu k představě). Obojí mohou být čisté, není-li k představě přidán počitek. Empirické jsou v případě, že obsahují počitek, jenž předpokládá reálnou přítomnost předmětu.⁶² „*Jedině čisté názory nebo pojmy jsou možné a priori, empirické pouze a posteriori.*“⁶³

Receptivita naší mysli je nazvána smyslovostí, spontaneita rozvažováním. Žádné z těchto zmíněných mohutností mysli nesmí být dána přednost. Bez smyslovosti nám nebude dána představa například knihy, bez spontaneity nebude předmět myšlen. Je proto nutné, aby každý člověk učinil každý pojem smyslový a udělal názor srozumitelným. Stejně jako je dáno již výše zmíněné nezaměnitelné pořadí, tak je i dána nevyměnitelnost. Rozvažování nedokáže nic nazírat a smysly nedokážou nic myslet. Pouze z jejich spojení může vzejít poznání.⁶⁴

5.5.1 Logika obecná

Věda zabývající se pravidly rozvažování se nazývá logika. Rozlišujeme logiku obecného, jež obsahuje nutná pravidla myšlení, bez kterých by nedocházelo k používání rozvažování.

Postup je od jednoduchého působení smyslů, od zákonů paměti, od zdrojů a předsudků.⁶⁵

„*Obecná, ale čistá logika má tedy co dělat výlučně s principy a priori.*“⁶⁶

Kant poznamenává, že je však velice nutné mít na paměti, že ne každý apriorní poznatek musí být transcendentálním. Transcendentální je pouze ten poznatek,

---

⁶¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 77.

⁶² Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 77.

⁶³ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 77.

⁶⁴ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 78.

⁶⁵ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 78.

⁶⁶ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 78.

pomocí něhož poznáváme, jak jsou určité představy používány čistě a priori nebo jak je vůbec možná jejich existence.⁶⁷

5.5.2 Kritéria pravdy

V historii existovala otázka, v rámci níž se pomocí logiky dalo uvést lid do úzkých. Tato skutečnost byla opravdu reálná, a tak se museli účastníci dialogu nechat přechytračit nebo uznat svoji nevědomost. Položme si otázku: „Co je pravda?“ Na tomto místě se vrátíme do historie a pozastavíme se u některých významných filozofů.

První vstoupili s otázkou pravdivosti do filozofie sofistů. Pravdu chápali jako určitý stupeň shody vědomostí s objektivní realitou. Pravda je podle sofistů relativní a individuální. Spojovali ji s úspěšností: co je úspěšné a užitečné, je zároveň pravdivé. Avšak i mezi sofisty docházelo k neshodám. Další z filozofů *Protágoras* zase tvrdil, že žádná pravda neexistuje, každý člověk má tu svou a není jedna závazná pro všechny. *Sokrates* zastával názor, že otázka pravdy a otázka objektivní skutečnosti, která je na nás nezávislá, spolu úzce souvisejí. Vyslovit pravdu znamená vyslovit to, co je.

K otázce pravdy, která lidstvo zaměstnává již tisíce let, se stavíme následovně. Hledání pravdy je nikdy nekončící cesta, pro každého člověka tento pojem znamená něco jiného, pro každého člověka má jinou váhu. Když se zeptáme dvou žáků s absolutně odlišným průměrem známek na to, zda rozumí filozofii, a oni oba mi odpoví ano, mluví pravdu, jen každý přisuzuje své pravdě odlišnou váhu. Pravda je tedy individuální a proměnlivá a v našem životě hraje důležitou roli.

Existuje-li obecné kritérium pravdivosti, musí to být všechno, co platí o všech poznacích, bez ohledu na různost jejich předmětů, „...protože ale abstrahujeme od veškerého obsahu poznání a pravdivost se týká právě tohoto obsahu (...), je zcela nemožné a nesmyslné ptát se po znaku pravdivosti tohoto obsahu poznání, a že tedy nelze uvést žádný (...) a přece zároveň obecný znak pravdivosti“⁶⁸.

---

⁶⁷ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 80.

⁶⁸ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 81.

5.5.3 Rozdílnost transcendentální analytiky a dialektiky

Obecná logika zahrnuje celou činnost rozvažování rozumu. Rozvažování nám vytváří pojmy z názorů, počitků a pojmy spojuje v soudy podle zásad logiky. Tuto část logiky nazýváme analytikou. Naopak dialektika se zabývá pouze rozumem, soudy spojuje v úsudky.

Logika dialektická neboli logika zdání nás nepoučuje o obsahu poznání, sděluje nám formální podmínky shody s rozvažováním.⁶⁹

V neposlední řadě je na místě vysvětlit samotný pojem transcendentální, který bude v textu nadále často používán. Mluvíme-li o transcendentálním poznání, máme na mysli poznání, které překračuje hranice naší zkušenosti. Je důležité nezaměňovat pojmy transcendentální a transcendentní.

---

⁶⁹ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 83.

6 Transcendentální analytika, transcendentální dialektika

Analytika je rozdělením veškerého našeho apriorního poznání na jednotlivé části, elementy. Tyto pojmy musejí splňovat následující kritéria.

Nesmějí být empirické, nesmějí vycházet ze zkušenosti, musejí být čisté. Bezprostředně musejí patřit k rozvažování a k myšlení, nikoliv k smyslovosti. Pojmy musejí být elementární, musejí se odlišovat od pojmů z nich odvozených.⁷⁰

Jedna z činností, jež má bezprostřední spojitost s analytikou, se nazývá syntéza, „...*jejímž prostřednictvím k sobě přidáváme různé představy a shrnujeme jejich rozmanitost v jeden poznatek...*“⁷¹. Bez schopnosti syntetizovat naše smyslové poznání by skutečnost existovala jako úryvky nebo jednotlivé části odrazů naší objektivní reality. Syntézy si musíme všimnout zejména tehdy, chceme-li soudit o prvním počátku našeho poznání. Protože bez syntézy, i když si to člověk neuvědomuje, by k poznání vůbec nedocházelo. „*Analyticky jsou různé představy uváděny pod jeden pojem. Transcendentální logika nás však učí převádět na pojmy nikoli představy, ale čistou syntézu představ.*“⁷²

Schopnost člověka syntetizovat a dávat tak jednotlivým věcem význam tím, že spojujeme jednotlivé znaky a obsahy, získáváme rozvažováním pojmy, pojmy dále spojujeme v soudy. Pro tuto schopnost Kant užívá výrazu „Verstand“, překládáno jako „rozmysl“.⁷³

Kant přichází s kategoriemi, do kterých zařazuje vzniklé rozvažující pojmy. Tyto kategorie jsme již stručně zmínili v kapitole 3.1. Konkrétněji se jimi však budeme zabývat na následujících řádcích.

První kategorií je kvantita, do které spadá jednota, mnohost, veškerost. Druhou je kvalita, do ní řadíme relaci, negaci, limitaci. Třetí relace obsahuje příčinu a účinek, vzájemnost. Poslední kategorií je modalita – existence, nutnost, možnost. Kantovo rozdělení kategorií vychází z jednoho společného principu, z mohutnosti souzení. Oproti rozdělení Aristotelových kategorií náhodně, je Kantovo uspořádání dáno systematicky.⁷⁴

⁷⁰ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 84.

⁷¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 92.

⁷² KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 93.

⁷³ Viz NOVOTNÝ, Z. *Jak se učit filozofii*. I. vydání. Olomouc: Olomouc, 2004, s. 75.

⁷⁴ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 94.

6.1 Aplikace kategorií

Je zcela jasné, že myšlení a poznávání jsou dvě odlišné věci. Proto když řekneme, že si nějaký předmět myslíme, neznamená to zároveň, že jej i poznáváme.

K tomu aby člověk mohl poznávat, potřebuje podle Kanta dvě věci. První z nich je pojem, kategorie. Druhou věcí je názor, jímž je dán.⁷⁵ Názor je nutný, bez názoru je pojem pouhou myšlenkou a není možné jeho prostřednictvím uskutečnit žádné poznání věcí, neexistuje-li názor, není nic, na co by mohla být myšlenka aplikována. I. Kant však tvrdí: „*Názor se pro nás může stát poznáním jen tehdy, je-li tento pojem vztážen k předmětům smyslu.*“⁷⁶ Tento smyslový názor pak může být buď čistým, nebo empirickým.

Kant zdůrazňuje, že kategorie nám neposkytují prostřednictvím názoru nic o poznání věcí, pokud není aplikován na empirický názor. Což znamená, že kategorie slouží jen k umožnění empirického poznání. Můžeme je používat výhradně pro poznání věcí, předpokládaných jako předmětů možné zkušenosti.⁷⁷

6.2 Nejvyšší zásada soudů analytických a syntetických

Nezávisle na podmínkách nebo skutečnosti poznání je obecně platnou zásadou, že si analytické soudy neprotiřečí. V případě této možnosti, protiřečení, nejsou soudy ničím, nemohou existovat. Analytické soudy jsou totiž postaveny na zásadě sporu. „*Nelze je negovat, protože jejich negace by v sobě obsahovala spor.*“⁷⁸ A v tomto případě není jakákoliv existence sporu přípustná, protože spor je, bez ohledu na obsah poznatků, „*...zcela znehodnocuje a ruší*“⁷⁹.

I v této zásadě lze nalézt jisté pozitivum. Pravdivost záporného nebo kladného analytického soudu musí být vždy možné dostatečně poznat právě podle zásady sporu.⁸⁰

Syntetické soudy, jak již bylo zmíněno v kapitole 4.2.1, přidávají k pojmu novou informaci. Informaci, která z něj prvotně nevyplývá. Nezkoumáme tudíž to, co v soudu bylo myšleno, a proto se nejedná ani o vztah identity, ani o zásadu

⁷⁵ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 115.

⁷⁶ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 115.

⁷⁷ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 116.

⁷⁸ NOVOTNÝ, Z. *Jak se učit filozofii*. I. vydání. Olomouc: Olomouc, 2004, s. 75.

⁷⁹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 138.

⁸⁰ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 138.

sporu. Z čehož vyplývá, že není možné syntetický soud označit za pravdivý nebo nepravdivý.⁸¹

6.3 Transcendentální dialektika

Výsledkem transcendentální estetiky je schopnost člověka uvádět smyslová data do časových a prostorových souvislostí.⁸² Tato schopnost člověka však není jedinou aktivitou veškerého poznání. V případě, že by tomu tak bylo, získali bychom pouze velké množství poznatků bez dalšího určení. Člověk by například nedokázal rozeznat rozdíl mezi údajem o ceně věcí a skutečnou hodnotou věcí.

Existuje proto vyšší rozumová schopnost, nazývaná také jako „Vernunft“, transcendentální dialektika, která má za úkol „sjednotit poznatky do vyšších celků.“⁸³ Tato aktivita vyššího rozumu usiluje o dosažení jednoty, absolutních principů všeho bytí a myšlení. V neposlední řadě má za následek vznik idejí duše, světa a Boha.⁸⁴

6.3.1 Idea světa, idea duše, idea Boha

Kant byl prvním velkým filozofem, jenž se vrátil k *Platónovi* a pochopil, že chápání idejí jako počitků, vjemů a představ je falešné. „*Sloučil platonismus, víru v ideální podstatu věcí, s pragmatismem, vírou, že jednání je podstatou života.*“⁸⁵ Na rozdíl od Platóna však Kant neuznává nekonečný počet idejí, ale pouze tři: svět, duši a Boha. Důvod, proč jmenuje právě tyto tři ideje, zmiňujeme v následujícím odstavci.

Každý myslící subjekt bez ohledu na věk či vzdělání je předmětem psychologie. Do kosmologie spadají poznatky o světě, o veškerých jevech, které na světě existují. A nakonec nejvyšší podmínkou možnosti všeho, co může být myšleno, je předmětem teologie.⁸⁶ Ani duše, ani Bůh nejsou objekty pro poznání a důkazy jejich existence neplatí; nejsou to však ani představy (subjektivní myslí); nelze je vnímat ani vnějšími, ani vnitřními smysly.⁸⁷

---

⁸¹ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 139.

⁸² NOVOTNÝ, Z. *Jak se učit filozofii*. I. vydání. Olomouc, 2004, s. 77.

⁸³ NOVOTNÝ, Z. *Jak se učit filozofii*. I. vydání. Olomouc, 2004, s. 77.

⁸⁴ Viz NOVOTNÝ, Z. *Jak se učit filozofii*. I. vydání. Olomouc, 2004, s. 77.

⁸⁵ RÁDL, E. *Dějiny filosofie II*. I. vydání. Praha: 1999, s. 300.

⁸⁶ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 248.

⁸⁷ Viz RÁDL, E. *Dějiny filosofie II*. I. vydání. Praha: 1999, s. 301.

Ideje, jak již bylo řečeno, vznikají vyšší rozumovou schopností. Ideou nerozumíme určitý pojem, jako je například kniha, ale pojem, kterému nemůže být dán žádný předmět ve smyslech. „*Jsou transcendentní a překračují hranice veškeré zkušenosti.*“⁸⁸

Nejsou také myšleny libovolně, ale jsou nám do mysli ukládány přirozenou činností rozumu. To je důvod, díky němuž se ideje vztahují k rozvažování. Jsou čistě rozumové.

Idea k transcendentální nauce o duši, k transcendentální vědě o světě i k transcendentálnímu poznání Boha je nám poskytnuta prostřednictvím čistého rozumu. Nepochází tedy z rozvažování. Čistý rozum se nikdy nevztahuje přímo ke konkrétním předmětům nýbrž, ale k jejich rozvažovacím pojmům.⁸⁹ Mezi výše zmíněnými idejemi lze vysledovat určitou souvislost a také to, že čistý rozum uvádí prostřednictvím nich všechny své poznatky v určitý systém. Postup „*od poznání sebe sama (duše) k poznání světa a jeho prostřednictvím k prapůvodní bytosti...*“⁹⁰ Toto tvrzení zase může vyvolávat shodu s logickým postupem od premis k závěru. „*Vlastním účelem metafyzického bádání jsou tři ideje: Bůh, svoboda a nesmrtelnost, a to tak, že druhý pojem spojený s prvním, má vést k třetímu pojmu jako k nutnému závěru.*“⁹¹

Výše uvedené učení o idejích, bylo pro tehdejší filozofii ohromnou reformou. Filozofie došla do bodu, „*...kdy jejím úkolem nebylo hledat podstatu skutečnosti, ale ustanovit pro skutečnost základní normy...*“⁹²

---

⁸⁸ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 245.

⁸⁹ Viz KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 249.

⁹⁰ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 249.

⁹¹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 249.

⁹² RÁDL, E. *Dějiny filosofie II*. I. vydání. Praha: 1999, s. 301.

7 Vliv Immanuela Kanta

Dodnes můžeme říct, že se německá filozofie zabývá a neustále se vrací k myšlenkám a problémům tohoto filozofa. Jmenujme například obnovení metafyziky nebo prohlášení zákonů logických a mravních za organizátory života. Věc, která mu je vyčítána, je, že odtrhl filozofii od života a z mnoha filozofů udělal pouhé profesory. Ačkoliv se bránil subjektivismu a relativismu, podlehl jim a stal se autoritou pro skeptickou filozofii našich dob.⁹³

V Československu se nejvíce Kantem zabýval *Tomáš Garigue Masaryk*. Jeho postoj vůči němu byl, dá se říci, proměnlivý. Zpočátku ho zavrhoval, později uznával jako kritika Humeovy filozofie a nakonec ho postavil mezi nejvýznamnější filozofy vůbec.

7.1 Přívrženci Kantovi

Pokud se člověk rozhodne, že vyvrátí myšlenku druhé osobě, vždy musí začít tím, že zpochybní již vyřčené tvrzení. Potom musí zdůvodnit nové, kladnější řešení onoho zpochybněného. Kant měl takovýchto odpůrců, lépe řečeno filozofů, kteří by na jeho filozofii hledali něco zpochybnitelného, kolem sebe mnoho. Na následujících řádcích podávám výčet několika jmen, které nejsou až tak známé jako klasický výčet počínaje Fichtem a konče Schellingem.

Jako prvním uvádíme jméno *Karl Leonhard Reinhold*, mnich a zároveň profesor filozofie, který uprchl z Rakouska. V Jeně se proslavil vydáním *Listů o Kantově filozofii*. Díky tomuto dílu se pak Kantovo učení dostalo do širších vzdělaných kruhů. Reinhold měl odlišný pohled na teoretické poznání. Kant viděl zdroj teoretického poznání v smyslnosti a rozumu, avšak Reinhold se pokouší o jakousi jednotu smyslnosti a rozumu, a to tím, že se těmito dvěma pojmy snažil nalézt jeden společný zdroj. Ten stanovil v představování, konkrétně v sebevědomí.⁹⁴

Bedřich Jindřich Jacobi je dalším ze jmen filozofů, které zmíníme. I přes to, že byl tento člověk velkým kritikem filozofických soustav jiných velikánů, k tvorbě vlastního filozofického systému nikdy nedospěl. Zde se nabízí podobnost s T. G. Masarykem, který byl právě za nevytvoření vlastního systému vždy kritizován.

⁹³ Viz RÁDL, E. *Dějiny filosofie II*. I. vydání. Praha: Votobia, 1999, s. 309.

⁹⁴ Viz DURDÍK, J. *Dějiny filosofie nejnovější*. I. vydání. Praha: nakladatelství J. Otta, 1887, s. 101.

A ani Jacobimu, ani Masarykovi nestačil argument, že nejde o to vytvořit něco nového, pouze stačí, když se náležitě poučíme z toho předchozího. V souvislosti s Kantem se Jacobi zabývá jeho učením o příčinnosti, platného pro empirii a vytýká mu následující: „...*máme-li dojmy, mohou pochoditi od zjevů neb domyslů. Dle Kanta zjevy neexistují o sobě, jsou jen našimi představami; představy naše pak nemohou býti příčinnou zase našich představ. Od zjevů tedy dojmy nemohou pochoditi; následovně pochodí od oněch domyslů, od věci o sobě.*“⁹⁵ Což bylo proti základním pravidlům Kantovy nauky.

Posledním, koho jmenujeme, je *Jakub Bedřich Fries*. Ten se zabýval Kantovou myšlenkou čistého rozumu z čistě psychologického hlediska. Zdůrazňuje, že Kant pochybil, když tvrdil, že naše transcendentální poznatky získáváme a priori. Fries dodává, že poznatky jsou opravdu apriorní, ale způsob, kterým je získáváme, je empirický. Tímto empirickým způsobem myslí například sebezpozorování, které vnímá jako způsob, jak člověk dokonale pozná své nitro. Kritiku rozumu, pak nazývá duševědou, nikoliv metafyzikou. Tuto duševědu staví do popředí jako základní filozofickou vědu.⁹⁶

7.2 Novokantovství

„Po bezmála šedesáti letech poklidného a osamělého vývoje vyburcoval v roce 1781 podivný Skot z Královce svět z jeho dogmatického spánku. Od této doby až po naše dny si kritická filosofie uchovala své tehdy dobyté přednostní postavení. Vlna romantiky vynesla Schopenhauerovu filosofii (...) ke krátkému rozkvětu; po roce 1859 smetla evoluční nauka vše, co ji předcházelo, a ke konci století ovládlo filozofickou scénu osvěžující Nietzscheovo obrazoborectví. Ale to vše byla jen druhotná hnutí na povrchu; pod nimi spěl kupředu stále se šířící a prohlubující mohutný proud kantovství.“⁹⁷

Všechno, co následovalo po Kantovi, není nutné přehnaně nazývat novokantovstvím. Avšak výše uvedené řádky nám podávají ucelenou charakteristiku filozofických tendencí konce 19. a počátku 20. století. Novokantovská filozofie se objevila v polovině 19. století v Německu, následovně se rozvíjela v období prvních dvou desetiletí dvacátého století. V dnešní době

⁹⁵ DURDÍK, J. *Dějiny filosofie nejnovější*. I. vydání. Praha: nakladatelství J. Otta, 1887, s. 105.

⁹⁶ Viz DURDÍK, J. *Dějiny filosofie nejnovější*. I. vydání. Praha: nakladatelství J. Otta, 1887, s. 106.

⁹⁷ STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filozofie*. 8. vydání. Kostelní Vydří, 2007, s. 409.

prožívá toto hnutí renesanci. V souvislosti s novokantismem vyvstává několik problémů. Jedním z nich je přesné datum a okolnosti, za nichž novokantovství vzniklo. Historici filozofie připouštějí několik možností. Jedni spojují počátek novokantismu s vydáním knihy *Otto Liebmann* roku 1865, jejíž každá kapitola končí zvoláním: „*Sluší se tedy vrátit ke Kantovi!*“. Druzí datují počátek na vystoupení *Hermann von Helmholtze*, který v roce 1885 vyzývá k pozornosti ke kantovské teorii poznání. Jiní zase poukazují na rok 1860, kdy vyšla kniha *Kuno Fischera*. Fischer v tomto roce přednesl v Mannheimu tři přednášky, zaměřené na Kantův život a jeho filozofii, a jednu, týkající se tématu nezbytnosti zkoumání počátku kritické filozofie.⁹⁸

Na druhé straně se setkáváme s obrovským množstvím proudů pěstování filozofie v rámci novokantismu, z čehož vyplývá, že je obtížné je jednoznačně definovat. Avšak ve všech směrech je hned na počátku nutné odlišit dvě fáze. První se zrodila v polovině 19. století současně s uvědoměním si nezbytnosti návratu ke Kantovi. Období nese název *kantovská filologie*. Ve druhé fázi se odehrává nejenom návrat ke Kantovi, ale i využití jeho metody při pěstování filozofie. Tento způsob se datuje do konce 19. a počátku 20. století a je spojen s bádenskou a marburskou školou. O druhém období někdy mluvíme jako o *vlastním novokantismu*.⁹⁹

Bádenská škola je spojena se třemi univerzitami – v Heidelbergu, Freiburgu a Štrasburku. Odtud také pramení název bádenská, jelikož všechny tři univerzity ležely v tehdejší oblasti Bádenska, nebo může být rovněž užit název škola jihozápadně německá. Počátky školy jsou spojeny se jmény *Wilhelma Windelbanda* či *Heinricha Rickerta*. Nesmíme opomenout ani nejvýznamnějšího představitele *Emila Laska*.

Marburská škola, na rozdíl od školy bádenské, byla spojena pouze s jednou univerzitou v Marburku. Zakladatelem školy se stal *Friedrich Albert Lange*. Obecným východiskem marburských profesorů byla Kantova filozofie, z čehož vyplývá označení jejich prvotních názorů jako *marburského kantismu*.

---

⁹⁸ NORAS, A. J. *Dějiny a aktuálnost novokantismu*. [online]. [cit. 5. února 2013]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/phil/Pracoviste/5082854/5082856/5082857/B50_04Noras_2003.pdf>

⁹⁹ NORAS, A. J. *Dějiny a aktuálnost novokantismu*. [online]. [cit. 5. února 2013]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/phil/Pracoviste/5082854/5082856/5082857/B50_04Noras_2003.pdf>

Obecně lze říct, že se všichni následovníci snažili o rozvinutí Kantovy nauky, nikoliv o pouhou interpretaci. Problematické bylo zúžení Kantovy filozofie na teorii poznání, k čemuž se mnozí novokantovci uchýlovali.¹⁰⁰

Z tohoto krátkého nástinu dějin novokantismu můžeme vyčíst jeho dosavadní aktuálnost. Stejně jako obrovskou aktuálnost myšlenek, které se v rámci tohoto proudu vynořují. Novokantovská filozofie se neomezuje na pouhou a strohou analýzu kantovské filozofie, ale snaží se pomocí transcendentální problematiky odpovědět na skutečné filozofické problémy. Nakonec zmíníme názor filozofa *Herberta Schnädelbacha*, který poukázal na aktuálnost novokantismu: „*Novokantovský obraz Kanta jako teoretika poznání nebo teoretika vědy přetrvával pochopitelně nejdéle – třebaže ve změněné formě – v analytické filosofii...*“¹⁰¹

---

¹⁰⁰ NORAS, A. J. *Dějiny a aktuálnost novokantismu*. [online]. [cit. 5. února 2013]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/phil/Pracoviste/5082854/5082856/5082857/B50_04Noras_2003.pdf>

¹⁰¹ NORAS, A. J. *Dějiny a aktuálnost novokantismu*. [online]. [cit. 5. února 2013]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/phil/Pracoviste/5082854/5082856/5082857/B50_04Noras_2003.pdf>

8 Tomáš Garrigue Masaryk

Naše práce, jak již z názvu vyplývá, má mít charakter čistě filozofický. Proto vynecháme podrobný život, politiku a ostatní oblasti, které jistě významně s prvním československým prezidentem souvisejí, s filozofií však nikoliv.

Nahlédneme-li v současné době do středoškolských učebnic či skript pro vysokoškolské studenty, bezpochyby zde ve všech případech narazíme na filozofické velikány, jakými byli Platón, Aristoteles, Hume a v neposlední řadě i Kant. Není nám však jasné, proč se v minimálním množství setkáme s osobností a dílem T. G. Masaryka. Dokonce i na středních školách se Masaryk objevuje spíše v dějepise, okrajově v českém jazyce. S tvrzením, že „*Masaryk není filozof školský...*“¹⁰², nesouhlasíme.

8.1 Masarykovo seznámení se s filozofií

Poprvé jako filozof vystoupil Masaryk v Praze. Zde se roku 1882 uvedl přednáškami „*Počet pravděpodobnosti a Humeova skepse*“, dále pak přednáškou nazvanou „*Blaise Pascal, jeho život a filozofie*“. V roce 1883 obě vyšly upraveny a rozšířeny. Jejich společným základním jmenovatelem byl problém metody vědeckého zkoumání.¹⁰³

Masaryk trávil část svého života ve Vídni, kam odjel s rodinou *Le Monnierových*, u které působil jako preceptor. A byla to Vídeň, která pro ostatní znamenala podnikání s nemovitostmi, avšak pro Masaryka to byl objev filozofie. Zpočátku studoval latinu a řečtinu, později začal navštěvovat i přednášky tří v té době nejvýznačnějších profesorů na vídeňské univerzitě. Nejprve to se jednalo o přednášky *Theora Gomperze*, pozitivistického filozofa a odborníka na řecké myslitele. Gomperz si záhy povšiml Masaryka jakožto nejpilnějšího studenta z ročníku. Gomperz Masaryka „vybavil“ podrobným vzděláním v klasické antické filozofii. V průběhu studií se jejich vztah změnil v přátelství v době, kdy se Masaryk stal docentem vídeňské univerzity.¹⁰⁴

---

¹⁰² HROMÁDKA, J. *Masaryk*. I. vydání. Brno: L. Marek, 2005, s. 51.

¹⁰³ Viz OPAT, J. *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882–1893*. I. vydání. Praha: Melantrich, 1990, s. 51.

¹⁰⁴ Viz SOUBIGOU, A. *Tomáš Garrigue Masaryk*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2004. 451 s. Historická paměť. Velká řada; sv. 10, s. 36.

Jako další navštěvoval Masaryk přednášky Franze Brentana. Vztahu, který vznikl mezi těmito filozofy, a tomu, jak byl Masaryk Brentanovými přednáškami ovlivněn, bude věnována samostatná kapitola.

Třetí přednášky byly vedeny profesorem *Robertem von Zimmermannem*. Člověk o mnoho let starší než dva předchozí učitelé, nicméně velice liberální. Zimmermann se zabýval estetikou, zpočátku ovlivněn J. F. Herbartem. Později se ve snaze o systematiku a analýzu dějin estetických koncepcí vzdálil od hegelovských tezí. Tím bezpochyby přispěl k tomu, že se Masaryk vymanil z povinného obdivu k filozofům velké německé tradice. Zimmermann byl členem v komisi posuzující Masarykovu habilitační práci, a i přes to, že s jádrem práce nesouhlasil, vyslovil se pro její prospěch.¹⁰⁵

8.2 Charakter Masarykovy filozofie

To, že Masarykova filozofie, není jednoznačná, přece není nedostatek a nejedná se zde pouze o stránku školskou. Masarykova filozofie je ve srovnání s filozofy-klasiky přece jen trochu „*nesoustavnější, roztržitější, aforističtější, praktickými úkoly a aktualitami filozoficky rozptýlenější*“¹⁰⁶. Není proto snadné vystihnout a uceleně podat povahu jeho filozofického myšlení. V tehdejší situaci však byla právě tato filozofie srozumitelná a pochopitelná pro Masarykovy současníky. Dnešní doba může na Masaryka pohlížet například takto: „*Jako skutečně moudrý člověk se Masaryk od velkých filozofů učil, netoužil po tom, aby sám vytvořil nějaký originální filozofický systém, ani nehledal nějakou jedinou filosofii či směr, k němuž by se bezvýhradně upnul.*“¹⁰⁷

Výchozí profesí byl Masaryk nepochybně profesorem filozofie. I přesto uvádíme další z pohledů, který stále v dnešní době převažuje i na české akademické půdě. „*Masaryk byl vlastně eklektik (...) nebyl v ničem původní, a ve všem, co psal, zůstal jaksi na půl cesty – bez definitivní výsledné koncepce...*“¹⁰⁸ Tento hodnotící přístup lze u Masaryka aplikovat i na náboženskou sféru.

Masaryk sám přiznal, že nebyl schopen vytvořit ucelený systém. Jednoduchost jeho myšlení tkví v jeho osobnosti. Spíše než samotným tvůrcem nových

¹⁰⁵ Viz SOUBIGOU, A. *Tomáš Garrigue Masaryk*. I. vydání. Praha: Paseka, 2004. 451 s. Historická paměť. Velká řada; sv. 10, s. 38.

¹⁰⁶ Viz HROMÁDKA, J. *Masaryk*. I. vydání. Brno: L. Marek, 2005, s. 51.

¹⁰⁷ NOVOTNÝ, Z. *Korektiv Masarykovy filosofie*. I. vydání. Praha: Filosofie, 2011, s. 79.

¹⁰⁸ DOKULIL, M. *Masaryk a náboženství*. I. vydání. Brno, 2012, s. 76.

myšlenkových soustav byl Masaryk diagnostikem duchovního stavu společnosti a terapeutem jejich duchovních chorob. On sám svůj myšlenkový směr označil na konci svého života jako „konkrétismus“. Veškeré Masarykovo filozofické zázemí navazuje na sociologicky a politologicky zaměřené zkušenosti, jeho přesvědčivost argumentace je zřejmá nepřehlédnutelným důrazem na životní praxi, jež musí mít náboženské aspekty. Ovšem nikoliv v podobě slepé víry, nýbrž zdůvodněné přesvědčováním.¹⁰⁹

Východiskem pro Masarykovo filozofování byla empirická skutečnost. Tedy skutečnost, která je smysly poznatelná a podrobená zákonům. Toto trpělivé pozorování a zkoumání skutečnosti a logické zpracování všeho, co jsme pozorováním a pokusy zjistili, nazývá vědou.¹¹⁰ Moderní věda tak spočívá bezprostředně na empirii, bez níž nelze vědecky žít. Vedle vědy pak není žádné jiné věci, prostřednictvím které bychom mohli poznat pravdu a skutečnost. Masaryk nikdy nechtěl, aby byly jeho názory přejímány, naopak proti podobným tezím vystupoval. Nechtěl podávat řešení, ale klást otázky řešícím, vzbudit u nich zájem o řešení otázek.¹¹¹

Nesmíme opomenout, že Masaryk si jako své učitele vybral zejména Jana Husa, Jana Kollára, Karla Havlíčka. Z těchto jmen je snadné odvodit, jak velký vliv měl na Masaryka český veřejný život. A podobnou povahu měl celý ráz jeho filozofie. Jeho spisy mají charakter odlišný od klasických filozofických traktátů, spisy jsou „...*analysou daného stavu věcí, která má pomoci autorovi a čtenáři v jeho veřejném zápase*“¹¹².

Masaryk nebyl jistě primárně filozofem, ale nesmíme zapomenout na to, že v devatenáctém století živý problém klasifikace věd vedl Masaryka k sepsání prvního a velice podrobného díla na toto téma. Publikací *Základové konkrétné logiky* (1885) vyvolal Masaryk svým pojetím dějin filozofie diskusi, která trvala od roku 1895 až do druhé světové války.¹¹³

---

¹⁰⁹ Viz DOKULIL, M. *Masaryk a náboženství*. I. vydání. Brno, 2012, s. 79.

¹¹⁰ Viz HROMÁDKA, J. *Masaryk*. I. vydání. Brno: L. Marek, 2005, s. 59.

¹¹¹ Viz HROMÁDKA, J. *Masaryk*. I. vydání. Brno: L. Marek, 2005, s. 8–10.

¹¹² RÁDL, E. *Dějiny filozofie II*. I. vydání. Praha: Votobia, 1999, s. 514.

¹¹³ Viz SVOZIL, B. *Česká literatura ve zkratce*. I. vydání. Praha: Brána, 2000, s. 42.

8.3 Myslitelé působící na Masaryka

Hovoříme-li o představitelích, kteří na Masaryka působili, nesmíme si pod slovem „působit“ představit, že Masaryk jejich filozofii kopíroval nebo pasivně převzal jejich myšlenky. Masaryk nepřejal nic, o čem by sám nepřemýšlel, co by sám nezpracoval a nepřeměnil. „*Nebyl to pouze milovaný Platón, pochybující Pascal a Hume, naléhavě se tážající Kant a vědecky zaměřený Comte, kteří poznamenali Masarykovu filosofickou cestu, ale v nemalé míře též Marx a jiní sociálně orientovaní intelektuálové, kteří citlivě vnímali společenské zlořády, nepřístojnosti a problémy své doby...*“¹¹⁴

K Augustovi Comtemu má Masaryk blíže, než by se mohlo zdát, zvláště co se pozitivismu týče. S filozofií A. Comta seznámil v době svého pobytu ve Vídni a zpočátku ho pokládal za dokonce význačnějšího filozofa než slavného Kanta. Masarykova filozofie má mnoho rysů, řadících se k pozitivismu, reprezentovaným právě Comtem.

Je to víra ve vědecké myšlení, vědecké pozorování ve výkladu světa nebo vztah k sociologii. Na straně druhé existují i věci, kterými se Masaryk liší, či je popírá. Konkrétně máme na mysli Comteho tvrzení, že myšlenkový vývoj lidstva; probíhá ve třech stádiích, kdy následují za sebou a zároveň jedno druhé vylučuje.¹¹⁵ Podle Masaryka Comte příliš přehlíží jedince, proto navrhuje zařadit mezi vědy i psychologii.¹¹⁶

Vlivu Augusta Comta na Masaryka si všímal i *František Fajra*, jeden z raných komentátorů Masarykovy filozofie. Comt byl podle Fajra ten, který před Masaryka postavil a vzbudil v něm zájem o problematiku sociální, noetickou i náboženskou.¹¹⁷

Dalším, koho zmíníme, je Patočka, který, jak řekl, by rád Masaryka zařadil mezi pozitivisty Comtova nebo Millova ražení. Avšak vytýká Masarykovi, že se nejen s Comtem, ale celým pozitivismem vypořádal nekriticky. Tudiž do něj nemůže být řazen.¹¹⁸

¹¹⁴ NOVOTNÝ, Z. *Korektiv Masarykovy filosofie*. I. vydání. Praha: Filosofia, 2011, s. 10.

¹¹⁵ Viz KOZÁK, J. B. *Masaryk filosof*. I. vydání. Praha: Svaz národního osvobození, 1925, s. 22.

¹¹⁶ Viz MASARYK, T. G. *Pokus o konkrétní logiku*. I. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001, s. 202.

¹¹⁷ Viz NOVOTNÝ, Z. *Korektiv Masarykovy filosofie*. I. vydání. Praha: Filosofia, 2011, s. 35.

¹¹⁸ NEUDORFLOVÁ, M. *TGM a Patočka*. [online]. [cit. 9. dubna 2013]. Dostupné z: <<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/phdr-marie-l-neudorflova-ph-d-tgm-a-patocka.html>>

8.3.1 Návrat k Humeovi

Masaryk se ve svých dílech mnohokrát obrací a vrací ke kritice Kanta, kterou zmíním v následující kapitole, ale protože jak sám ve svém díle „Počet pravděpodobnosti a Humeova skepse“ tvrdí, že: „...jen s ustavičným zřením k Humeovi lze Kritice čistého rozumu porozumětí náležitě. A proto ne ku Kantovi vrátiti se má filosofie, jak vytrubují dnes tak mnozí, ale k Humeovi, má-li se vůbec vrátiti...“¹¹⁹. A o tomto návratu Masaryk, jak dodává, sám pochybuje.

David Hume ve své filozofii došel k závěru, že veškeré bádání o vnějším světě je postaveno na příčinnosti. Což znamená, že člověku je známo, že jisté jevy po sobě následují, ale není schopen vysvětlit proč. Bez zkušenosti, pouze z rozumu neví, že voda může utopit nebo že potravou žirafy není maso, ale byliny. Avšak v případě, kde po jistém jevu následuje jev další, utvoří a uchovají se nám v mysli představy, což má za následek, že objevení jednoho, vyvolá očekávání druhého.¹²⁰

Platnost vědeckých poznatků Humea bude zajištěna pouze překonáním jeho skepse, kdy Masaryk volí cestu empirickou oproti původní psychologické. Masaryk se taky odmítavě staví k názoru, že rozum je pasivní mohutnost, která spojuje souvislost v jevy, často se vyskytující v blízkosti. Třeba že po škrtnutí sirkou začne papír hořet. Rozum aktivně přijímá dojmy a rozumováním, nikoli zvykem dospívá k pojmu příčinnosti. Aktivně se tedy účastní poznávání, a proto mají naše pojmy povahu logickou.¹²¹

V díle *Člověk a moderní náboženství* se Masaryk rozmýšlí zpočátku nad Humeovým ultraempirismem. Podává stručný výklad o našem vědění, které pochází ze smyslů. A také neopomíná počítky. Každý člověk svým počítkům důvěřuje. Když vidíme například vycházet slunce, věříme svým počítkům, jejich obsahu. Což znamená věřit tomu, že slunce vychází. Masaryk si pokládá otázku, zda lidé věří natolik tomu, co je, ale i tomu, co bude. Tomu, že určité počítky opravdu nastanou. Empirik věří smyslům, ale zítřejší slunce dnes ještě nevyšlo, což znamená, že zkušenost se zítřejším sluncem ještě nemáme. Proč tedy anticipujeme

---

¹¹⁹ SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 544.

¹²⁰ Viz KOZÁK, J. B. *Masaryk filosof*. I. vydání. Praha: Svaz národního osvobození, 1925, s. 16.

¹²¹ Viz HROMÁDKA, J. *Masaryk*. I. vydání. Brno: L. Marek, 2005, s. 68.

naše smysly, proč důvěřujeme v budoucí zkušenost, kterou, jak Masaryk dodává, můžeme nazvat nezkušeností?¹²²

Odpověď na tyto otázky nacházíme ve víře. Z příčiny předpokládáme účinek, očekáváme jej, protože známe příčinu a příčinnou spojitost věcí. Člověk během svého života vidí, že každý den, každé ráno vyjde na oblohu slunce. Tudíž očekává, že to, co vidal doposud, bude zase v budoucnu následovat. Hume k tomu dodává: „Zajisté je rozdíl mezi tím mým očekáváním, že slunko vyjde, a mezi obrazem toho slunka; já si toho slunka ve své fantazii nepředstavuji pouze, ale já právě věřím, že zítra vyjde.“¹²³

Masaryk tvrdí, že Kant se od Huma odlišil především pojetím rozumu. Podle Humea je člověk bytost smyslová, podle Kanta je člověk bytost rozumová. Kantova rozumovost se nevyznačuje tím, že poznatky jsou apriorní. Podle Kanta není vlastně smyslových poznatků, existuje pouze materiál, který formujeme apriorními formami poznání. Tento materiál pak formuje rozum.¹²⁴

„Srovnáme-li Kanta s Humem a posuzujeme-li tu i tam přednosti a vady jejich filosofie, není snadné se rozhodnout (...) nejlépe nepřijímat ani jednoho ani druhého- ale od obou se učit. A naučit se člověk může u Huma i u Kanta mnohému a mnohému.“¹²⁵

8.3.2 Masaryk o Humeovi

Oblast v Humeově filozofii, s níž se Masaryk nikdy neztotožnil, byla problematika skepse. I přes to jí Masaryk věnoval svoji první přednášku na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze v roce 1882. Důvodem kritiky či neztotožnění se s touto problematikou byl Masarykův postoj k vědě. Věřil ve vědu a ve filozofii postavenou na vědě a v jejich následný pokrok. Humeově problému Masaryk sice porozuměl, jenomže způsob, který zvolil, byl poněkud špatný a kauzalitu pomocí něj nedokázal, jen utlumil výše zmíněnou skepsi. „Masaryk se nechal poněkud unést úspěchy statistiky ve zdravotnictví, která odhalila kauzální

---

¹²² Viz MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 40.

¹²³ MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 41.

¹²⁴ MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 48.

¹²⁵ MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 58.

souvislosti ve vysoké úmrtnosti rodiček, a tak zachránila život stovkám až tisícům žen, rodiček, matek, pro které měl Masaryk úctu nejvyšší. ¹²⁶.

Hume si zasloužil Masarykovo ocenění jednak proto, že vyprovokoval Kanta ke kritickému myšlení, jednak proto, že Hume nikdy nebyl skeptikem v oblasti morálky, tu stavěl na nezpochybnitelné, přirozené a nezištné sympatii s druhými lidmi. ¹²⁷

Masaryk k tomu dodává: *„Právě poznání lidské přirozenosti je podle Humea hlavním cílem a smyslem vědy, především filosofie (...) Skeptické závěry jsou vlastně jakýmsi vedlejším produktem Humeova zkoumání, které ukazuje, že toho rozumu moc není, ale přesto nebo právě proto si onoho našeho rozumku musíme vážit...* ¹²⁸

8.4 Masarykovo vyrovnání s Kantovou metafyzikou

Masaryk se nepokusil přijít s novým nebo jiným vyložením pojmu metafyzika. Avšak zájem o metafyziku byl u Masaryka znatelný již při sepsání jeho první akademicky zaměřené práce – disertace o Platónovi. ¹²⁹ Snažil se objasnit, na čem například Aristoteles s Kantem zakládali svoje vlastní vyložení tohoto pojmu. Pozastavíme se u Kanta. Ten zcela odlišil poznání empirické, založené na zkušenosti. Empirické poznání přisuzuje speciálním vědám.

Filozofii pak přisuzuje poznání apriorní, zvláště metafyzice, která má být *„...kritikou čistého rozumu, ověřovat původ, rozsah a meze lidského poznání...* ¹³⁰. Masaryk se hlavně snaží nalézt způsob, kterým Kant stanovil logický poměr věd k metafyzice. Jelikož ale nenacházíme žádné určité vysvětlení, nevyplývá nám z toho nic jiného, než že Kant opomenul a nepokusil se o náležité třídění věd.

Věc, která je Kantovi vytýkána a nad kterou se rovněž sám pozastavuje, je, že i přes to, že žil Kant v tak pokročilé době, drží se Aristotelova třídění věd na matematiku, přírodopis a metafyziku. Toto třídění není a také v minulosti nebylo

---

¹²⁶ NOVOTNÝ, Z. *Korektiv Masarykovy filosofie*. I. vydání. Praha: Filosofia, 2011, s. 154.

¹²⁷ Viz NOVOTNÝ, Z. *Korektiv Masarykovy filosofie*. I. vydání. Praha: Filosofia, 2011, s. 154.

¹²⁸ NOVOTNÝ, Z. *Korektiv Masarykovy filosofie*. I. vydání. Praha: Filosofia, 2011, s. 154.

¹²⁹ Viz DOKULIL, M. *Masaryk a náboženství*. I. vydání. Brno, 2012, s. 74.

¹³⁰ MASARYK, T. G. *Pokus o konkrétní logiku: (třídění a soustava věd)*. 1. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001, s. 191.

chybné, ale v tomto smyslu je obsah metafyziky příliš široký, a tudíž není pojímána tak jasně.¹³¹

Další věc, kterou Masaryk kritizuje, je samotné oddělení metafyziky od speciálních empirických věd jako kvalitativně vyšší vědy. Důsledkem tohoto oddělení, je totiž postavení speciální vědy do protikladu k filozofii, čímž filozofii samotné Kant uškodil. Stejně tak jako jeho následovníkům, kteří z toho vycházeli. Neboť jak Masaryk píše: „...protiklad filozofie ke speciálním vědám a odloučení apriorních empirických poznatků vedlo k oněm nabubřelým systémům, s nimiž se až příliš často setkáváme v pokantovském německém racionalismu...“¹³²

Ptáme se tedy, co víc je Kantova kritika než pouhá teorie poznání? Vůbec nic. Obsahově jde pouze o teorii poznání, která je již od Aristotela chápána jako filozofická disciplína. Kant měl přijít s obměněním a přinést inventarium apriorních poznatků, avšak tato část kritiky zůstala velmi nedokonalá. Následkem pak bylo, jak je psáno výše, svedení mnohých filozofů k tomu, že ztotožnili filozofii s teorií poznání.¹³³ Kantova kritika učinila z metafyziky část logiky, tím za prvé dala podnět k dialektice, Masaryk hovoří rovněž o verbální filozofii. Za druhé zdůraznila, zejména v oblasti ducha, statický moment výkladu světa. Tomuto, pohlédneme-li dopředu, chtěl dopomoci Hegel. Masaryk dodává, že: „...jeho vývojová filosofie je skvělým výkonem, jenom škoda, že postrádá právě tak jako Kantova kritika psychologickou střízlivost...“¹³⁴

---

¹³¹ MASARYK, T. G. *Pokus o konkrétní logiku: (trídění a soustava věd)*. 1. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001, s. 191.

¹³² MASARYK, T. G. *Pokus o konkrétní logiku: (trídění a soustava věd)*. 1. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001, s. 191.

¹³³ Viz MASARYK, T. G. *Pokus o konkrétní logiku: (trídění a soustava věd)*. 1. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001, s. 191.

¹³⁴ MASARYK, T. G. *Pokus o konkrétní logiku: (trídění a soustava věd)*. 1. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001, s. 221.

9 Masarykovo pozastavení se nad Kritikou čistého rozumu

Z Kantova díla *Kritika čistého rozumu* vyplývá, že apriorní poznávací činnost je soustředěna na problematiku toho, jak lidský duch samočinně a ze své vlastní moci zpracovává materiál, který mu zprostředkovávají smysly.

V Masarykovi toto dílo vzbudilo pocit, jako by stál ve mlýně před velkým komplikovaným strojem, kde čeledíní zepředu sypou obilí a na druhém konci vypadávají krásné, čerstvé bochníky chleba a koláče. Právě takový dojem na něm Kantova *Kritika* zanechala.¹³⁵

I přestože Kant vycházel z Humea, na rozdíl od něj klade všechen důraz na rozumovou samočinnost, kdežto podle Humea je člověk bytostí v podstatě pasivní, neboť i tvoření fantazie záleží jen v různém kombinování počitků daných. Podle Kanta se však tento počitkový materiál může kombinovat s fantazií smyslnou, ale pořád máme pouze materiál. Teprve rozum je pak ten, který jej zpracovává a dělá z něho skutečné poznatky. Podle Kanta je náš duch umělec, podle Humea se naopak podobá kaleidoskopu.¹³⁶

Hlavním a prvotním problémem kritiky bylo ukázat, jak jsou možné apriorní syntetické soudy. Tímto problémem a následným objasněním Kant vyvracel Humeovu skepsi. A to proto, že pojem (kategorie) příčinného svazku, má podle Kanta původ v rozumu a dokonce rozum sám může tvořit apriorní soudy a apriorně spojovat jednotlivé poznatky. Hume původ tohoto pojmu v rozumu nenašel, zároveň se také mýlil, když se domníval, že jde pouze o jeden pojem kauzálního svazku, neboť těchto pojmů je dvanáct. Kant tak tím, že objasnil existenci těchto pojmů lidského rozumu, mezi kterými je právě i pojem kauzality, Humeovu skepsi vyvrátil.¹³⁷

9.1 Činnost rozumu

Analyzovat Kantovu syntetickou činnost rozumu je nesnadný úkol. Masaryk se pozastavuje nad tím, že kritikou čistého rozumu má Kant na mysli kritiku nikoliv obyčejného, ale čistého rozumu, tj. „Vernunft“. Nebude na škodu, když si

---

¹³⁵ Viz MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 49.

¹³⁶ MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 49.

¹³⁷ MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 50.

připomeneme, že Kant ve svém díle rozlišuje Verstand a Vernunft. Vernunft – vyšší rozumová schopnost, která sjednocuje poznatky do vyšších celků, verstand – syntetizuje a dává věcem význam, spojuje obsahy v pojmy, pojmy v soudy. Funkcí čistého rozumu je poznávání principů a hledání principů nejvyšších, Kant toto poznání nazývá poznáním jednotné a soustavné. „Čistý rozum poznává, jak poznatek jeden vyplývá z poznatků druhých, tyto z třetích a tak dále, domáhá se principů nepodmíněného.“¹³⁸ Tímto principem jsou nám již známé ideje: duše, svět, Bůh.

Masaryk upřesňuje původ těchto idejí v přirozenosti člověka, v jeho lidském rozumu. Člověk se pak o ně opírá nejen v poznání apriorním, ale i empirickém. Dává jim absolutní celost, která je ale pouze subjektivně vypracována. Ideje nejsou více než iluze, ale iluze jsou nezbytné. Kant iluze nepokládá za „výpary mozku“, ale sofistikaci čistého rozumu, které nevznikají nahodile.¹³⁹ Další z vlastností těchto iluzí je, že ani nejmoudřejší člověk nemá tu moc se iluzí zbavit. „Kritika je vykládá, ale zničit, vykořenit jich nemůže, ani nechce.“¹⁴⁰

9.2 Poznání subjektivní a objektivní

Kant svou Kritikou poukazoval na aktivnost lidského ducha ve smyslu neustálého hledání a pronikání do věcí. Velice správně také upozornil na celistvost našeho poznávání vnějšího světa či poznání vůbec. I. Kant údajně dokázal, že je pro teorii poznání opravdovým Koperníkem.

Jelikož stejně jako Koperník dokázal, že nikoliv slunce kolem země, ale země kolem slunce se otáčí, Kant objasnil, že ne poznání se řídí předměty naší zkušenosti, ale tyto předměty naším poznáním. Toto prosté obrácení by však mělo pouze ten smysl, že předměty jsou naším výtvořem, že svět je naší představou. Ale kde a vůbec jak vzniká naše poznání, táže se Masaryk. Působí na sebe objekt a subjekt? A jaký mají tyto pojmy vůbec význam? Pokud naše poznání máme vytvořit, je nezbytné znát rozdílnost mezi objektivním a čistě subjektivním.

---

¹³⁸ Viz MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 50.

¹³⁹ Viz MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 50.

¹⁴⁰ MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 50.

9.2.1 Návrat k Platónovi

Platónova soustava měla na Kanta význačný vliv, proto je nezbytné vrátit se právě k němu. Platon vidí rozdíl mezi poznatky smyslovými a rozumovými, mezi počítkem a rozumným soudem a poznatkem obecným. Rozpor však nastává z toho důvodu, že počítky empirické jsou proměnlivé, nejsou stálé a ani dokonalé, avšak ideje jsou neměnné. I Platón se tázal, odkud ideje vznikají, a jelikož odpověď nezískal, vzešlo z toho již známé učení o idejích, které tkví v tom, že duše člověka, ještě předtím než se vtělila, existovala v čisté říši idejí, kde pouze nazírala objektivní ideje. Vtělením do smyslového těla si pomocí počítků na tyto ideje vzpomíná a vzpamatováním jednotlivé počítky dostávají smysl.¹⁴¹ Když Platón přišel s tímto mýtem, netušil, že bude mít tak ohromný vliv na učení svých následovníků.

V krátkém shrnutí zcela určitě vidíme podobnost s Kantem, jenž nemluví o idejích jinak než tento starověký filozof. Platón tedy stanovil naprostý rozdíl a protiklad mezi smysly a rozumem. „*Rozum je pasivní, neboť poznává (v říši idejí) ideje objektivně existující, a to jeho poznávání je zíráním, zřením. Jeho aktivnost záleží ve vzpomínce na svět idejí.*“¹⁴² Platón neopomněl také motiv citový, který je reprezentován láskou k ideám. Co se týče pravdy, ta ke člověku přichází zvenčí, je objektivní, naprosto objektivní a právě díky objektivnosti je nám pravdou.¹⁴³

Právě tento dualismus, jak Masaryk dodává, striktní rozdílnost smyslu a rozumu, je prvním Kantovým velkým omylem. Takový rozdíl prostě není. Druhý omyl Masaryk vidí v tom, že Kant podceňuje smyslové počítky a staví je do protikladu přeceněných rozumových procesů. A na toto podle Masaryka nemá oprávnění.¹⁴⁴

Nelze zakládat svoji teorii nebo své tvrzení na „staré škole“ a věřit skálopevně ve vrozené apriorní poznatky a v celou soustavu apriorních věd. A opět Masaryk Kanta přirovnává. „*Jak se věřícímu křesťanu rozumí samo sebou, že zjevení je a že*

---

¹⁴¹ Viz MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 51.

¹⁴² MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 52.

¹⁴³ Viz MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 52.

¹⁴⁴ Viz MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 52.

to zjevení spravovat musí všechno jeho poznání a pouze přirozené konání, tak Kant věří v apriorní mohutnost ducha lidského. ¹⁴⁵

A právě s tímto stanoviskem se Kant snažil překonat a vyvrátit Humea, přitom Hume velice dobře tyto slabé stránky racionalismu znal, a proto stavěl svoji filozofii na empirii. A přitom nikdy ani náznakem Hume racionalismus nezavrhl. Kdyby se Kant sám sebe zeptal, co se vlastně apriorností rozumí, co se v tomto pojmu skrývá, Kritika čistého rozumu by dopadla mnohem lépe. ¹⁴⁶

9.3 Pravdivost poznatků a priori

Z hlediska vztahu k subjektu a objektu byl Kant tím, kdo se vyslovil zcela pro subjektivismus rozumu. Při porovnání s Humem, jenž si také na svém stanovisku smyslů zakládal, Kant působí více radikálně. A přitom, zamysleme se, jedno není více než druhé. ¹⁴⁷ Přesněji řečeno – subjektivismus smyslů nepřekoná subjektivismus rozumu a naopak. Představme si například matematickou rovnici, kde díky tomu, že příklad vyřešíme pomocí rozumu, získáme výsledek. Nebo druhá situace – máme seriózní televizní stanici a večerní zprávy ze světa. Díky našim smyslům, které nám umožní zprávy slyšet a vidět, dostáváme informace. Který z těchto poznatků má větší váhu? Která informace je jistější?

Dalším mezníkem v Kantově filozofii, nad kterým se Masaryk pozastavuje, je, proč máme tolik důvěřovat apriorním poznatkům? I přes to, že si jich Kant cení a vidí v nich nutnost a obecnost, v závěru jsou stejně nejdůležitější ideje, které jsou pouhými iluzemi, i když nutnými.

„Hume byl objektivnější, Kant subjektivnější.” ¹⁴⁸ Ve výsledku ale Kant neučinil proti Humeovi nic víc než to, že pouze jeho učení o poznání rozšířil. A to na poznání všeho. *„...duch sám ze sebe tvoří nejen v matematice, ale také v přírodovědě a v metafyzice poznatky čisté, a ty jsou obecné a nutné. Tak jako v matematice dospívám k pravdám věčným, tak a stejnou tvůrčí silou svého čistého rozumu dospívám k věčným pravdám v přírodovědě, v metafyzice, v teologii...”* ¹⁴⁹

---

¹⁴⁵ MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 52.

¹⁴⁶ Viz MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 52.

¹⁴⁷ Viz MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 53.

¹⁴⁸ MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 54.

¹⁴⁹ MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, s. 55.

10 Proměna Masarykova vztahu ke Kantovi

Vztah T. G. Masaryka ke Kantovi nebyl vždy stejný. V prvním období je znatelná Masarykova zdrženlivost až odmítavost vůči Kantovi. Tento postoj je spojen zejména s dílem *Počet pravděpodobnosti a Humova skepse*, s recenzí Durdíkových *Dějin filosofie nejnovější* a s Masarykovým dílem *Základy konkrétní logiky*. V následujícím období se postoj ke Kantovi změnil pravděpodobně na pozadí trojsovkového díla Masaryka *Rusko a Evropa*.¹⁵⁰

10.1 Období „chladné zdrženlivosti“ ke Kantovi

Pokud bychom chtěli hledat prvotní příčinu nebo důvod tohoto postoje, můžeme se kromě výše zmíněných děl ještě vrátit k radikálnímu učiteli Masaryka, *Franzi Brentanovi*, který metodicky Kantovu filozofii odmítal.

K prvnímu setkání těchto dvou osobností došlo na vídeňské univerzitě. V době, kdy zde Masaryk studoval a byl ve čtvrtém semestru roku 1874.¹⁵¹ V této době se o jeho filozofii vědělo málo, avšak očekávání a Brentanova popularita v řadách studentstva sílila. „*Přitahoval nejen novým, ostře kritickým pohledem, který svou razantností pronikal za běžně ustálené názory o filosofech a filosofických soustavách. Také projev jeho charismatické osobnosti byl zcela výjimečný.*“¹⁵² Masaryk nebyl jediným v té době, který byl touto osobností nadšen. Mezi Brentanovi příznivce patřil i Edmund Husserl, z filozofického hlediska významná osobnost.

Filozofická osobnost Franze Brentana Masaryka ovlivnila nejen filozoficky, ale i pedagogicky a lidsky, a to v následujících ohledech. Roku 1926, kdy vznikaly Čapkovy *Hovory s T. G. Masarykem*, sám Masaryk poznamenal: „*Za mých studentských, vídeňských let měl na mne největší vliv jako učitel a člověk filosof Franz Brentano.*“¹⁵³

V oblasti náboženství Masaryk odmítl přijmout, stejně jako jeho učitel, dogma o papežské neomylnosti. Dalšími přínosy byly získané duševní schopnosti jako

¹⁵⁰ Viz SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 523.

¹⁵¹ Viz SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 524.

¹⁵² SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 542.

¹⁵³ SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 526.

vytrvalost, rozvaha a pevnost, díky kterým se Masarykovi podařilo prosazovat nové myšlenky v letech jeho akademického i společenského působení. V neposlední řadě to byla taky Brentanova filozofie. Hlavně nebojácná a duchaplná kritika tehdy uznávaných filozofických osobností, především Comta. I když byl Masaryk touto filozofií hodně ovlivněn, metafyzika jeho učitele mu zůstala cizí.¹⁵⁴

Stěžejní Kantův problém vidí Masaryk v tom, že Kant podcenil metodu počtu pravděpodobnosti. A právě počet pravděpodobnosti je podle Masaryka velice účinný nástroj, se kterým se dá proti Humeově skepsi vystoupit. Zejména z následujícího důvodu: „...že ne na zvyku než v rozmyšlení se zakládá: jistota a evidence očekávání pravděpodobných na předchozím uvažování je založena...“¹⁵⁵ Tento způsob, který je založen na častém opakování téhož samého, je podle Masaryka cesta, jak se přiblížit matematické evidenci.

Nejvíce kritiky se snaší na Kantův neustále se opakující pojem a priori, na němž je více či méně postavena celá Kantova filozofie. Masaryk například odmítá založení matematiky na syntetických soudech a priori, stejně jako nesouhlasí s tím, že matematiku je možné nazírat díky našemu vlastnímu poznání apriorních forem času a prostoru. Všechno toto Kant použil, aniž by se pokusil psychologicky analyzovat a pochopit nesnadný pojem a priori. Navíc, jak dodává Masaryk, i přes to, že byl matematikem a logikem, tímto na dlouhý čas filozofii uškodil.¹⁵⁶

10.1.1 Kant v očích Brentana

Ve filozofii Franze Brentana bylo nutným předpokladem, že je každá filozofická metoda, včetně metafyziky, stavěna na empirii¹⁵⁷ – zkušenosti, ze které také vychází. Zároveň se každá metoda opírá o psychologii. O tuto vědu proto, že psychologie nám dává klíč k vědeckému filozofickému poznání. A co se týče metafyziky, ta se musí držet určitých pravidel pro „...tvoření hypotéz, počtu pravděpodobnosti, který respektuje zkušenostní data, aby bylo možné vytvořit co

---

¹⁵⁴ Viz SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 529.

¹⁵⁵ SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 542.

¹⁵⁶ Viz SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 542.

¹⁵⁷ Viz SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 529.

možná nejvyváženější předpoklady vypovídající o příčinách a pravidelnostech...“¹⁵⁸. Slovní spojení a zároveň tvrzení, že bez Humea není Kanta, se objevuje i zde, stejně jako Brentanova pochybnost o překonání Humeovy skepse Kantem. K tomuto závěru přišel i díky dlouhodobému studiu Aristotelovy logiky, kdy získal poznatky, které následně využil k tomu, aby krok za krokem rozebral Kantovo učení.¹⁵⁹ Svého odmítavého postoje vůči této filozofické autoritě se nikdy nevzdal.

10.2 Masarykova podobnost s Brentanem

V díle *Pokus o konkrétní logiku* mluví Masaryk o takzvané omezenosti rozumu. Jako jeden z projevů této omezenosti vidí to, že člověk podléhá citům a snahám, ba dokonce tak silně, že právě cit a vůle je tím, co dodá každému člověku jeho pravý charakter. Co se týče nadřazenosti, tak rozum je mnohem více podřízen citům a snahám než city a snahy rozumu.¹⁶⁰ Není pochyb o tom, že city a snahy řídí naši činnost účinněji než rozum. Naše instinkty nás podněcují nejen k fyzické, ale i duševní práci. Abychom naše potřeby uspokojili, pracujeme a vymýšlíme či vynalézáme. Otázkou však zůstává, co drží náš rozum v činnosti? Je to naše silná vůle? Je vůbec člověk bytostí rozumovou?

Masaryk tvrdí, že: „...*kdyby člověk byl opravdu rozumnou bytostí, zachovávaly by se samo sebou vymoženosti jeho ducha a lidstvo by nekráčelo křížovou cestou...*“¹⁶¹

V otázce poznání, zejména tedy prvotního poznání, klade důraz na rozum. Jakékoliv poznání, pak musí být podle něj odborným věděním. Usiluje tedy o to, o co už usiloval i jeho učitel Franz Brentano, aby filozofie byla vědecká. Vědecký filozof je totiž odborníkem v jedné nebo více vědách a v ostatních se podrobuje autoritě, která je vždy a ve všem podmíněna vědecké kritice. Všichni velcí filozofové byli i význačnými odborníky, ať už to byl Descartes, Leibniz, Comte, Spencer. Avšak Kanta do této pomyslné řady Masaryk nezařadil.

---

¹⁵⁸ SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 530.

¹⁵⁹ SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 531.

¹⁶⁰ Viz MASARYK, T. G. *Pokus o konkrétní logiku: (třídění a soustava věd)*. 1. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001, s. 24.

¹⁶¹ MASARYK, T. G. *Pokus o konkrétní logiku: (třídění a soustava věd)*. 1. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001, s. 24.

To, že byl Masaryk pod vlivem Brentanovým, je pochopitelné, vždyť to byl vztah mezi učitelem a žákem. Pouhý vliv však není všechno, co může utvářet samotný pohled na věc. Možná snad jen prvotní popud, na základě kterého se Masaryk začal Kantem zabývat. Jedním z důvodů je také podle Masaryka „*dluh české filosofie vůči filosofii Kantově*“¹⁶², tím máme na mysli skutečnost, že doposud se nikdo v Čechách Kantem nenadchl. Vůbec první, kdo si povšiml určité podobnosti mezi myšlenkami těchto „velikánů“, byli žáci vídeňského učitele. Antona Marty a Carl Stumph. Rozhodli se o této skutečnosti Brentana ihned informovat, ten však Masaryka bránil a poukazoval na pouhé obdobné řešení problémů. Nakonec dodal: „*Masarykovu filosofii jsem však ani jinak výrazněji neusměrňoval. Myslíme a nabádáme příliš nepodobným způsobem.*“¹⁶³ Z toho nám vyplývá, že sám Brentano nechtěl být s Masarykem srovnáván, nechtěl přiznat určitou podobnost mezi svými myšlenkami a myšlenkami Masaryka. Brentanovy přednášky z logiky Masaryk navštěvoval pravidelně. Nad touto problematikou se tedy oba filozofové zamýšleli současně, i když nezávisle na sobě. Z hlediska filozofického postoje je spojoval kritický vztah k německé pokantovské filozofii. Nebyl to jen Brentano, ale ani Masaryk nebyl nadšen z jejich vzájemného poměru. Proto o tomto sám řekl: „*Nejen, že jsem odjakživa kráčel zcela jinou cestou (...), ale měl jsem příležitost, abych poznal a rozhodně odmítl jeho sociální postoj a myšlení. To nás už dávno rozdělilo.*“¹⁶⁴

10.3 Masarykův subjektivismus

Jedním z typických rysů Masarykova filozofického myšlení je jeho negativní vztah k subjektivismu. Tento vztah je dán Masarykovými filozofickými názory.

Význam slova subjektivismus je víceznačný. Uvažujeme-li však o významu slova ve vztahu k obsahu, existenci daného předmětu a platnosti našeho poznání, máme tím na mysli, že platnost našeho poznání má svá měřítká v subjektu

---

¹⁶² SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 540.

¹⁶³ SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 541.

¹⁶⁴ SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 541. 542.

samotném.¹⁶⁵ Do oblasti zmíněné problematiky poznání spadá i Kantova teorie poznání. Podle ní je naše poznání omezeno jen na fenomény a vnější svět existuje v závislosti na lidském duchu.

V souvislosti s poznáním ještě existuje poznání, jež není v rozporu s objektivní platností. Hovoříme-li o tom, že poznáváme zelenou barvu trávy a červeně zbarvené jablko, neshodneme se v tomto poznání s fyzikem, který bude v dané souvislosti vnímat pouze různé vlnové délky záření. V tomto případě zelená tráva ani barevné ovoce není optickým klam ve vztahu k fyzikovu hledisku. Lidé vidí věci tak, jak je vidět mají, patří to do schopnosti našich smyslů. Barvy existují ideálním způsobem a mají charakter objektivní reality.

10.4 Proměna Masarykova vztahu ke Kantovi

První moment, kdy můžeme sledovat určitou změnu v Masarykově postoji ke Kantovi, nalzáme v Masarykově díle *Moderní člověk a náboženství*. Konkrétně v kapitole, kterou nazývá *Moderní kriticismus: náboženství je mravnost*. I nadále dochází ke kritice Kantova apriorismu a jeho subjektivismu, ale přece jen je Kant oceňován mnohem více než v předchozích dílech.

Na pravou míru také udává, že pokud někdy došlo k tomu, že s Kantem nesouhlasil, neznamená to zároveň, že ho zavrhoval nebo že ho jako filozofa neuznával. Kladně je hodnocena Kantova filozofie ve smyslu, že se opravdu jedná o pokus „...uniknout Humeově skepsi...“¹⁶⁶ a zároveň o výklad soustavného, logického a celistvého poznání.

Můžeme se také dočíst, že: „*Masaryk je Kantovi vděčen, že mu ukázal, jak to naše myšlení je věc, ne věc, ale práce komplikovaná, a práce skutečně jemná. Nesouhlasí s ním, ale má respekt před tím jeho syntetismem.*“¹⁶⁷ Masarykův učitel Brentano v tomto ohledu poznamenával, že Kant se oproti Humeovi nevyznačoval jasností, Hume mu byl v tomto ohledu zcela nadřazen. Ale o co jasnější a přesnější

---

¹⁶⁵ MOTYČKA, J. T. *G. Masaryk, odpůrce subjektivismu*. [online]. [cit. 25. únor 2013]. Dostupné z:

<<http://www.distance.cz/rocnik-2000/34-rocnik-2000/2-cislo/1043-t-g-masaryk-odpurcem-subjektivismu>>

¹⁶⁶ SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 545.

¹⁶⁷ SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 545.

byl Hume, o tolik byl Kant silnější duchem. A jelikož s sebou strhl celé období, určoval tak epochu jako nikdo jiný.¹⁶⁸

Zcela nejvýraznějším okamžikem se ale stává trojdílná Masarykova práce nazvaná *Rusko a Evropa*, vydaná roku 1913, kde se Masaryk zcela jasně doznává, že: „...studiem Ruska a jeho literatury naučil jsem se správněji oceňovat nejen filosofii Feuerbachovu a Hegelovu; pochopil jsem z ruské filosofie a literatury světodějný význam Humův a Kantův...“¹⁶⁹

10.4.1 Uchopení Kantova kriticizmu

V Masarykově myšlení je vidět ústup od skeptického myšlení, kterým tak razantně připomínal svého učitele Brentana. Dokonce se setkáváme s tím, že Masaryk Kanta chválí a výslovně zdůrazňuje, že Kant Humea pochopil a učinil pokus překonat jeho skepsi. To, co Kant postavil proti Humeovi, a dokonce nad Humea, je teoretická kritika. A právě tento systém, kriticizmus, snaha překonat skepsi – plné Kantovo vědomí a uvědomění si tohoto činu, je zásluhou. Ať už se jednalo o pokus správný či mylný, stejně tak zda byla Kantova kritika pravdivá, nebo ne, Masaryk to oceňoval. V práci *Rusko a Evropa* zcela utichá kritika jmenovaného kriticizmu, a nejen že utichá kritika, ba naopak Kant se stává klíčovým.

Kantův kriticizmus se stává pro Masaryka nástrojem. Účinným nástrojem proti myšlenkám a tradičnímu vlivu ruského národa. Noetické základy kriticizmu jsou zakotveny již v díle *Kritika čistého rozumu*, které, když si vzpomeneme, Masaryk také dříve považoval za pochybné, a to právě kvůli neurčitosti klíčového pojmu a priori. Tento pojem dostal v Masarykově pojetí světodějný význam. To proto, že v něm je „...vystižen poměr kriticky myslícího člověka k světu i k sobě samému proti mýtu, ale i proti skepsi...“¹⁷⁰.

Masaryk spolu s Kantem pokládá na noetický základ do protikladu tvoření mýtu a vědecké myšlení, tzn. kriticizmus versus pozitivizmus. Zde je nutný malý návrat. Už Comte se snažil, aby si sám vystačil s myšlením kriticky vědeckým,

---

¹⁶⁸ Viz SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 545.

¹⁶⁹ MASARYK, T. G. *Rusko a Evropa II: studie o duchovních proudech v Rusku*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1996. s. 430.

¹⁷⁰ SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 546.

keré se však vyvinulo v odborných vědách. Tento typ myšlení se pokusil odůvodnit historicky jako nejvyšší vývojový stupeň. Jenže pouhý historismus nestačí, a proto Masaryk přichází s tímto protikladem.¹⁷¹

10.4.2 Kant – Platón

Vraťme se nyní k práci *Rusko a Evropa*. Autor se snažil vyjádřit rozdílnost mezi přístupem ruského a evropského myšlení. A tento přístup názorně demonstroval na již známé dvojici dvou filozofů. Jsou jimi Platón a Kant. Začněme u Kanta, který prezentuje poznávací činnost rozumovou, individualitu a spontaneitu. Zde náleží i samostatnost a nezávislost individuálního kritického rozumu. Těmito slovy dal Masaryk najevo, co se mu na Kantovi líbí. Oproti tomu Platón zastává poznávací receptivitu, nazírání objektivního vyššího světa a závislost na absolutnu, dogmatu a církvi.¹⁷² Touto charakteristikou zase ukázal, co ruskému idealismu schází: „...platonizující tendence jsou důvodem, proč se ruská filosofie nezabývá náležitě základními otázkami noetickými, (...) tento nedostatek noetiky se podle Masaryka projevuje mimo jiné v tom, že v Rusku málo působil a působí Kant (...) z německých vlivů zde silněji působil hlavně Schelling, Hegel, Feuerbach a Schopenhauer...“¹⁷³

Shrneme-li doposud vyřčené o vztahu Masaryka a Kanta, musíme vyvodit následující. I když Masaryk dospěl do období, kdy přijal Kantovu *Kritiku čistého rozumu* jako noetickou a filozofickou propedeutiku, zastával názor, že Kantovy apriorní kategorie nejsou nic jiného než „...abdikace před teologií (...) a její napodobení...“¹⁷⁴.

Ohledně německé filozofie je Masaryk toho názoru, že po Kantovi se dostala do pesimismu a egoismu a teprve mnoho let po Kantově smrti se německá filozofie vyprostila ze subjektivismu, jenž v ní panoval. Začala rovněž pěstovat speciální vědy. Tento vědecký charakter je nejlépe viditelný na vztahu německé filozofie

---

¹⁷¹ Viz SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 546.

¹⁷² Viz SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 547.

¹⁷³ SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 547.

¹⁷⁴ SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 552.

a moderní teologie. V praxi to znamenalo, že profesorové teologie se stali spíše profesory filozofie. Poměr obou názorů na svět, panující po staletí, skončil a začalo převládat myšlení vědecké nad myšlením teologickým.¹⁷⁵

---

¹⁷⁵ Viz SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR, s. 552.

11 Spor Masaryka s Kantem v pojetí Františka Mareše

V následující kapitole se chci zabývat již mnohokrát zmíněným filozofickým možná s nadsázkou řečeno „sporem,“ který vznikl mezi Masarykem a Kantovou filozofií. Kapitola je psána z pohledu Františka Mareše, ve filozofii uznávaného odborníka v teorii životních dějů, celoživotního odpůrce materialistického vidění světa živých bytostí a obhájce citu proti rozumu, nadosobního ideálu proti intelektuálnímu subjektivismu. Jako filozof je Mareš řazen k neovitalismu a novokantismu, ke kritikům pozitivismu, ateismu, materialismu. Ve své práci *Idealism a realism v přírodní vědě* se Mareš přihlásil ke Kantovi, přijímal jeho apriorismus, nesouhlasil však s Kantovým pojetím věci o sobě.¹⁷⁶

V roce 1939 se Mareš vyjádřil ke sporu Masaryka a Kanta následovně. Mareš zdůrazňuje, že neměl žádné výtky a důvody nenávidět nebo se negativně stavět k T. G. Masarykovi. Avšak jak sám doznává, dotkl se jeho nepříznivého mínění o Kantovi. Mareš totiž tvrdil, že v Masarykovi není Kantovo učení poznatelné. Masaryk obratem Marešovi vytkl, že přijímá Kantův apriorismus a celé Kantovo učení nekriticky. Přibližme a shrňme si, jak na celou skutečnost pohlížel Mareš.

Kantův apriorismus přijímal Masaryk tak, že rozumným uvažováním zkušenosti můžeme předpovědět a priori, co se stane za určitých okolností. Mareš jako konkrétní příklad uvádí, že člověk si je ze zkušenosti vědom toho, že kámen vržený do vody se potopí, zatímco dřevo zůstane plavat na hladině. Mareš upozorňuje na okamžik, kdy zvědavé dítě bez zkušenosti a s dětským rozumem, musí jednoznačně položit otázku proč se tomu tak děje? Jak to můžeme vědět a proč? Toto je Kantův apriorismus, jak je vůbec možná zkušenost, nebo otázka jak jsou možné syntetické soudy a priori. Tedy soudy, kterými se rozšiřuje poznání platné všeobecně a nutně, jako v matematice. Čistý rozum se svou logikou je podmínkou, která činí zkušenost možnou, a vtom smyslu jest a priori. Nepochází ze zkušenosti. Kantova noetika je tedy v tomto smyslu metafyzikou.

Spory o Kantův apriorismus byly a i v budoucnu můžeme očekávat, že budou prostupovat filozofií. Mareš dodává, že například Emanuel Rádl ho soudil za vyřčená slova v *Realistické stráži* roku 1920 následovně. Tvrdil, že Mareš nemá svého mínění o ničem, nicméně se o něm mluví a mlčí o Masarykovi, mladí filozofové že Masaryka nepotřebují.

---

¹⁷⁶ KATEDRA FILOSOFIE FFMU BRNO, *Filozofie citu Františka Mareše*. [online]. [cit. 9. března 2013]. Dostupné z: <<http://www.phil.muni.cz/fil/cesfil/studiejz/06-mares.html>>

Mareš však Kanta obdivoval, a to zejména jako metafyzického filozofa, který doložil, že metafyzika jako věda není možná, že může být jen vírou, která vyvěrá z idejí lidské mysli, ze smyslu pro krásu, dobro a pravdu. Obecně můžeme tvrdit, že jakýmsi motorem německé kantovské filozofie však nebylo prověřování lidské zkušenosti, nýbrž racionální hry s absolutnem. Ty byly nacházeny především ve vůli a ve světovém duchu.¹⁷⁷

---

¹⁷⁷ SLEZSKÁ UNIVERZITA, *František Mareš a jeho filozofie vitalismu*. [online]. [cit. 9. dubna 2013]. Dostupné z: < http://jisil.wz.cz/clanky/mares_filoz.pdf >

12 Masaryk a Kant v pojetí Emanuela Rádl

Závěrečná kapitola je věnována pohledu profesora Emanuela Rádl, významného českého biologa, vitalistického filozofa a zastávce Masarykova kritického realismu a odpůrce pozitivismu, na vztah T. G. Masaryka a Immanuela Kanta.¹⁷⁸

Veškeré informace pramení z článku nazvaného *Masaryk a Kant*, který byl uveřejněn Rádlem v Masarykově sborníku 1924–1925. Hned v úvodu je poznámka o tom, jaký význam má Kant ve filozofii 19. století a zda měl opravdu tak zásadní význam. Rádl zpochybňuje rozdělení německé filozofie tak, jak se k ní staví v Německu, tudíž před Kantem a po Kantovi, avšak nevytýká Kantovu originalnost a jeho uznání. Podotýká ale, že ani západní národy jako jsou Francouzi a Angličané nedávají Kantovi takovou významnost. O tom, že tento filozof je racionalistou stejně jako Masaryk, jsme se zmínili již v předchozích kapitolách, podobně nebyl opomenut vliv Brentana na Masarykovo myšlení a jeho postoj ke Kantovi. Avšak Rádl dodává, že nejen vliv Brentana, ale i „...nepřímý vliv tehdejší módní filosofie Schopenhauerovy, která se Kanta dovolávala a Masaryka odpuzovala...“¹⁷⁹.

Masaryk se Kantem zabýval velmi podrobně. Jeho učení pokládal za zajímavé, a zároveň jej téměř odsoudil. Kant mu údajně nebyl nesympatický svojí Kritikou čistého rozumu, jak se může na první pohled zdát, ale metafyzikou. „Kant hledal abstraktní, všeobecně platné, nepodmíněné zákony myšlení, k nimž se člověk (prý) povznese, když se odmyslí ode všeho obsahu svého myšlení.“¹⁸⁰ Masaryk se spíše snažil pochopit smysl učení jednotlivých empirických věd a prostřednictvím jejich rozboru se dostat k filozofii.

Rádl, jak sám píše, zastává názor, že Masarykovi námitky na Kantovu filozofii jsou zcela oprávněné. Stejně jako je dobrý postřeh toho, že základní vadou Kantovi filozofie je abstraktnost, od které už není možný přechod ke konkrétnosti. A to ani ve vědě, v etice, v náboženství. Nedoceněná je věc Kantova přesvědčení, že naše vědomí je jednotné. Tato jednota je tvořena rozumem, zvláštní aktivitou ducha, formujícího skutečnost.

¹⁷⁸ FILOZOFICKÁ FAKULTA MU, *Emanuel Rádl*. [online]. [cit. 9. března 2013]. Dostupné z:

<<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/radl.html>>

¹⁷⁹ RÁDL, E. Masaryk a Kant. *Masarykův sborník 1924- 1925: Časopis pro studium života a díla T. G. Masaryka*. Praha: Čin, tiskové a nakladatelské družstvo čs. legionářů, s. 97.

¹⁸⁰ RÁDL, E. Masaryk a Kant. *Masarykův sborník 1924- 1925: Časopis pro studium života a díla T. G. Masaryka*. Praha: Čin, tiskové a nakladatelské družstvo čs. legionářů, s. 97.

V další části článku autor upozorňuje na Masarykovo dílo *Moderní člověk a náboženství*. Pozastavuje se zde nad proměnou vztahu ke Kantovi, který je respektován Masarykem. Proměna vztahu je prezentována následovně: „*Mne zpočátku filosofie Kantova, přiznávám se, odpuzovala. Ale když jsem se jí musel zabývat a zabývat opět, vida jak se ho kolem mne dovolá kdekdo, smířil jsem se s ním. Nikoli pro učení, ani pro methodu; ale poznal jsem, že jeho filosofie jest nejopravdovější pokus uniknout Humeově skepsi – a to je poučení, jež draho nemůže býti zaplaceno, obzvláště těmi, kteří pochopují, že Kant Humeovi neunikl.*“¹⁸¹

Jednalo se o opravdovost, jež Masaryka upoutala a nutila ho stále více a stále hlouběji rozmýšlet se nad Kantovou filozofií. Filozofická opravdovost je věcí, kterou jen málo lidí pochopí a ocení. A to z toho důvodu, že se jedná o důsledné a poctivé hledání pravdy, čehož je schopen pouze opravdový filozof. Důslednost je zárukou, že se hledající přibližuje pomalu, ale jistě k pravdě. Právě takovýmto filozofem byl Masaryk stejně jako Kant.¹⁸² „*...ta opravdovost vedla Kanta k pokusu, vyvrátit Humea, a Masaryk rozbírá tento pokus, podobným způsobem...*“¹⁸³

Rádl nemohl opomenout Masarykovo dílo *Rusko a Evropa*. Protože právě v něm nastává hlavní Masarykův obrat ke Kantovi, v pozitivním slova smyslu. Neznamená to, že by tímto dílem Masaryk odvolal něco ze své dřívější kritiky Kanta. V tomto díle se Masaryk již nezabývá Kantovým učením o apiori, o vztahu rozumu a smyslů a jejich vzájemném poměru, o kategoriích. Usuzujeme proto, že v tomto ohledu Masaryk trvá na svém dřívějším kritizováním Kanta. Zároveň je mu však vzorem vlády rozumu, pokrokovosti a demokratičnosti proti ruské víře. Filozofové v Rusku chápali svět příliš tajemně a hluboce. Proti tomuto světu je člověk příliš slabý. Masarykův ideál je však člověk uvědomělý, který nechce podlehnout světu, ale chce jednat podle svého rozumu a cestu k tomuto světovému názoru Masarykovi udává Kant. „*...Kantův kriticismus má světový význam;*

---

¹⁸¹ RÁDL, E. Masaryk a Kant. *Masarykův sborník 1924–1925: Časopis pro studium života a díla T. G. Masaryka*. Praha: Čin, tiskové a nakladatelské družstvo čs. legionářů, s. 102.

¹⁸² Viz RÁDL, E. Masaryk a Kant. *Masarykův sborník 1924–1925: Časopis pro studium života a díla T. G. Masaryka*. Praha: Čin, tiskové a nakladatelské družstvo čs. legionářů, s. 102.

¹⁸³ RÁDL, E. Masaryk a Kant. *Masarykův sborník 1924–1925: Časopis pro studium života a díla T. G. Masaryka*. Praha: Čin, tiskové a nakladatelské družstvo čs. legionářů, s. 102.

*kriticismus znamená plná uvědomělost moderního člověka proti světu a proti společnosti...*¹⁸⁴

Důvod, proč se stali Kant a Hume zakladateli nové éry života na světě a proč je jejich učení toliko vyzdvihováno, je následující. Pochopili, že svět spěje k tomu, že je potřeba všechno kritizovat a podrobit vládě rozumu. Mnozí myslitelé před nimi si tento nelehký úkol rovněž uvědomovali, ale nedokázali jej pochopit tak dokonale. Novější filozofie si prý tento úkol uvědomuje, protože její veškerá snaha zaleží v revidování Humea a Kanta a v kritickém promyšlení empirismu, kritickém ve smyslu kriticismu.¹⁸⁵

*„Tak našel Masaryk svého Kanta; napřed mu byl Kant pouze jedním z mnohých lepších filosofů a na konec jest mu největším prorokem budoucnosti a jediným lékem pro nešťastnou slovanskou říši.“*¹⁸⁶

---

¹⁸⁴ RÁDL, E. Masaryk a Kant. *Masarykův sborník 1924- 1925: Časopis pro studium života a díla T. G. Masaryka*. Praha: Čin, tiskové a nakladatelské družstvo čs. legionářů, s. 104.

¹⁸⁵ Viz RÁDL, E. Masaryk a Kant. *Masarykův sborník 1924- 1925: Časopis pro studium života a díla T. G. Masaryka*. Praha: Čin, tiskové a nakladatelské družstvo čs. legionářů, s. 105.

¹⁸⁶ Viz RÁDL, E. Masaryk a Kant. *Masarykův sborník 1924- 1925: Časopis pro studium života a díla T. G. Masaryka*. Praha: Čin, tiskové a nakladatelské družstvo čs. legionářů, s. 104.

13 Závěr

Dostane-li se nám do rukou kniha, věnující se filozofům z doby německého osvícenství, bezpochyby se v ní objeví jméno a filozofie I. Kanta. Jistě také nebude chybět poznámka, že Kantova filozofie je na pochopení velice obtížná a s nadsázkou řečeno trochu záludná. Tato poznámka je vcelku oprávněná, protože myslet si, že přečteme jednu nebo dvě knihy od Kanta a hned budeme odborníci na jeho filozofii - je nemožné. Při pročítání děl nám také brzy dojde, že ať chceme či ne, musíme se snažit proniknout i do filozofie Davida Humea, na kterého se samozřejmě obrací i T. G. Masaryk.

Mezi myšlením těchto tří intelektuálů, tedy mezi Kantem, Humem, Masarykem a mezi jejich filozofií vždy byly, jsou a budou rozdíly. Avšak i přes tuto názorovou rozdílnost se Kant učil od Humea. Obdivoval ho, považoval ho za inspiraci, ale zároveň ho i kritizoval. Stejně tak Masarykův vztah ke Kantovi. Nejprve ho odsuzoval, jeho filozofii neuznával a odmítal. S postupem času, možná svou vlastní vůlí, možná s pomocí ostatních kolegů filozofů svůj názor změnil. Kant se pro něj stal obdivuhodným a inspirativním filozofem i přesto, že nesouhlasil se všemi body jeho filozofie. Právě tato skutečnost je jedna z těch, která bývá při studiu problematiky vztahu Masaryka a Kanta opomíjena, což je bezpochyby špatně.

Zamyslíme-li se nad situací, kdy opravdu někoho obdivujeme, vážíme si ho, a přesto v jeho názorech najdeme něco, s čím nesouhlasíme a vytkneme mu to. Avšak pokud chceme něco vytýkat, musíme mít i nové argumenty, důvody a postoje k danému problému. Toto opravdu nebylo lehké, proto si myslím, že postoj nejen Masaryka ke Kantovi, ale i Kanta k Humeovi si zaslouží náš obdiv.

Práce může být využita jako pomocný materiál při studiu filozofie I. Kanta nebo T. G. Masaryka. Další uplatnění je možné zejména na střední škole a to jako rozšířený materiál k výuce filozofie nebo ve volitelných seminářích.

14 Seznam použitých zdrojů:

- 1) DOKULIL, M. *Masaryk a náboženství*. I. vydání. Brno, 2012, ISBN: 978-80-210-5984-9.
- 2) DURDÍK, J. *Dějiny filosofie nejnovější*. I. vydání. Praha: nakladatelství J. Otta, 1887.
- 3) HORYNA, B. *Kant redivivus průřezy dílem filosofa*. I. vydání. Brno: MU Kraví hora, 2004, ISBN: 80-210-3384-3.
- 4) HROMÁDKA, J. *Masaryk*. I. vydání. Brno: L. Marek, 2005, ISBN: 80-86263-58-4.
- 5) KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. I. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2001, ISBN: 80-7298-035-1.
- 6) KANT, I. *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*. 2. vydání. Praha: Libertas, 1992, ISBN: 80-205-0310-2.
- 7) KOZÁK, J. B. *Masaryk filosof*. I. vydání. Praha: Svaz národního osvobození, 1925.
- 8) MASARYK, T. G. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000, ISBN: 80-86142-08-6.
- 9) MASARYK, T. G. *Pokus o konkrétní logiku: (třídění a soustava věd)*. 1. vydání. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001, ISBN: 80-86142-12-4.
- 10) NOVOTNÝ, Z. *David Hume a jeho teorie vědění*. I. vydání. Olomouc, 1999, ISBN: 80-7198-366-7.
- 11) NOVOTNÝ, Z. *Jak se učit filozofii*. I. vydání. Olomouc, 2004, ISBN: 80-7182-179-9.
- 12) NOVOTNÝ, Z. *Korektiv Masarykovy filosofie*. I. vydání. Praha: Filosofia, 2011, ISBN: 978-80-7007-349-0.
- 13) OPAT, J. *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882–1893*. I. vydání. Praha: Melantrich, 1990, ISBN: 80-7023-044-4.
- 14) RÁDL, E. *Dějiny filosofie II*. I. vydání. Praha: Votobia, 1999, ISBN: 80-7220-064-X.
- 15) RÁDL, E. *Masaryk a Kant. Masarykův sborník 1924-1925: Časopis pro studium života a díla T. G. Masaryka*. Praha: Čin, tiskové a nakladatelské družstvo čs. legionářů.

- 16) SCHMIDINGER, H. *Úvod do metafyziky*, 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2012, ISBN: 978-80-7298-417-6.
- 17) SOUBIGOU, A. *Tomáš Garrigue Masaryk*. I. vydání. Praha: Paseka, 2004, ISBN: 80-7185-679-7.
- 18) STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filozofie*. 8. vydání. Kostelní Vydří, 2007, ISBN: 978-80-7195-206-0.
- 19) SVOBODA, J. Masaryk a Kant: vliv Brentanovy kritiky, souvislost s Masarykovou reakcí na mysticismus. *Filosofický časopis*. 2009, 4. Praha, Filosofický ústav AV ČR.
- 20) SVOZIL, B. *Česká literatura ve zkratce*. I. vydání. Praha: Brána, 2000, ISBN: 80-7243-003-3.

Internetové zdroje:

- 1) FILOZOFICKÁ FAKULTA MU, *Emanuel Rádl*. [online]. [cit. 9. března 2013]. Dostupné z: <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/radl.html>>
- 2) FUCHS, J. *Filosofie- XVIII. 1) Immanuel Kant*. [online]. [cit. 9. listopadu 2012]. Dostupné z: <<http://www.youtube.com/watch?v=D3AnA8dJHtE>>
- 3) KATEDRA FILOSOFIE FFMU BRNO, *Filosofie citu Františka Mareše*. [online]. [cit. 9. března 2013]. Dostupné z: <<http://www.phil.muni.cz/fil/cesfil/studiejz/06-mares.html>>
- 4) MOTYČKA, J. T. G. *Masaryk, odpůrce subjektivismu*. [online]. [cit. 23. únor 2013]. Dostupné z: <<http://www.distance.cz/rocnik-2000/34-rocnik-2000/2-cislo/1043-t-g-masaryk-odpurcem-subjektivismu>>
- 5) NEUDORFLOVÁ, M. *TGM a Patočka*. [online]. [cit. 9. dubna 2013]. Dostupné z: <<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/phdr-marie-l-neudorflova-ph-d-tgm-a-patocka.html>>
- 6) NORAS, A. J. *Dějiny a aktuálnost novokantismu*. [online]. [cit. 5. února 2013]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/phil/Pracoviste/5082854/5082856/5082857/B50_04Noras_2003.pdf>
- 7) OBČANSKÁ NAUKA - STUDIUM: *Základní filosofické pojmy*. [online]. [cit. 12. prosince 2012]. Dostupné z: <http://obcanska-nauka.studentske.cz/2008/07/zkladn-filosofick-pojmy_9078.html>
- 8) SLEZSKÁ UNIVERZITA, *František Mareš a jeho filozofie vitalismu*. [online]. [cit. 9. dubna 2013]. Dostupné z: <http://jisil.wz.cz/clanky/mares_filoz.pdf>

15 Shrnutí

Diplomová práce podává v první části ucelenou reflexi teorie poznání Immanuela Kanta. Zabývá se rozdílností poznání, konkrétně poznáním apriori a poznáním a posteriori. Tedy, poznáním závislém na naší zkušenosti a poznáním nezávislým na naší zkušenosti. Práce postihuje i rozdílnost syntetických a analytických soudů. Není opomenut ani vliv, který měl I. Kant po své smrti. Zejména je rozebrán novokantismus. V další části je objasněn postoj T. G. Masaryka ke Kantově teorii poznání a také proměnlivý vztah ke Kantově osobě. Na závěr práce je zahrnut stručný pohled na problematiku vztahu T. G. Masaryka a I. Kanta.

Summary

In the first part the thesis provides a comprehensive reflection on the epistemology of Immanuel Kant. It deals with the diversity of knowledge, specifically with the *apriori* knowledge and the *a posteriori* knowledge – thus with the knowledge dependent on our experience and knowledge independent of experience. The work also covers the difference between synthetic and analytic judgments. Nevertheless the influence of Kant after his death is not forgotten and special attention is given to an analysis of neo-Kantianism. The next part sheds light on T.G. Masaryk's attitude to Kant's theory of knowledge and on his changing attitude to Kant as a person. The conclusion provides a brief overview of the relationship between T. G. Masaryk and Immanuel Kant.

ANOTACE

Jméno a Příjmení:	Aneta Blaháčková
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Doc. PhDr. Zdeněk Novotný. CSc.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Kantova teorie poznání a její reflexe Masarykem
Název práce v angličtině:	The Kant theory of knowledge and its reflexion by Masaryk
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá filozofií Immanuela Kanta, konkrétně jeho teorií poznání. Dále je práce zaměřena na zhodnocení této teorie T. G. Masarykem a na samotný vztah Masaryka ke Kantovi. V textu není opomenuta ani osobnost a filozofie D. Huma, která s problematikou úzce souvisí.
Klíčová slova:	Masaryk, Hume, teorie poznání, syntetický soud, analytický soud, kritika čistého rozumu, apriorismus, německá filozofie, novokantovství
Anotace v angličtině:	The thesis deals with the philosophy of Immanuel Kant, particularly with his theory of knowledge. Furthermore it is focused on T.G. Masaryk's evaluation of this theory and on the relationship Masaryk had towards Kant. The text does not fail to mention the figure and philosophy of D. Hume whose philosophy is closely related to the issues.
Klíčová slova v angličtině:	Kant, Masaryk, Hume, epistemology, synthetic judgment, analytic judgment, critique of pure reason, apriorism, German philosophy, neo-Kantianism
Přílohy vázané k práci:	ne
Rozsah práce:	61 stran, (121 593 znaků)
Jazyk práce:	Český